

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS TEISĖS IR CIVILINIO PROCESO KATEDRA

Komercinės teisės specializacijos

IV kurso studentė

Virginija Noreikaitė

NEMOKUMO REIKŠMĖ IR TAIKYMO PROBLEMOS LIETUVOS
PRIVATINĖJE IR BANKROTO TEISĖJE

Magistro darbas

Darbo vadovas: asist. J.Greičienė

Darbo recenzentas: lekt. R.Simaitis

Vilnius, 2008

TURINYS

IŽANGA	3
I. DALIS. NEMOKUMO IR BANKROTO SAŲVOKA, JŲ IŠTAKOS	6
1. skyrius. Nemokumo ir bankroto samprata bei šių sąvokų atskyrimas	6
2. skyrius. Nemokumo kriterijai ir požymiai	17
II. DALIS. NEMOKUMO TEISINIO REGLAMENTAVIMO PROBLEMOS	21
1. skyrius. Juridinių asmenų nemokumo reglamentavimas privatinėje ir bankroto teisėje	21
1.1. Įmonės nemokumas - kreditorių teisių gynimo iniciavimo priežastis	21
1.2. Įmonių administracijos vadovų atsakomybė dėl įmonės nemokumo ir bankroto paskelbimo	31
2. skyrius. Fizinį asmenų nemokumas ir taikymas privatinėje ir bankroto teisėje	41
3. skyrius. Teismų aktyvumas nagrinėjant bankroto bylas ir pripažįstant asmenis nemokiais	45
IŠVADOS	53
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
PRIEDAI	63

IŽANGA

Išsivysčiusiose Vakarų šalyse įmonių bankrotas – įprastas ekonominis reiškinys, neatsiejamas rinkos santykių atributas, skatinantis technikos, gamybos ir visuomenės pažangą. Vienos įmonės, nesugebėdamos rungtis dėl prekių realizavimo rinkos, žlunga, kitos pradeda savo veiklą¹. Įmonės bankrotą sąlygoja tai, kad vykdydama ūkinę komercinę veiklą verslininkas nesugebėjo įvertinti ekonominės rizikos, piniginių srautų ir nebesugeba laiku atsiskaityti su kreditoriais arba sąmoningai neatsiskaito – tampa nemokus. Šiais laikais sandorius sudaro ne tik ūkiniai vienetai, t.y. juridiniai asmenys, bet ir fiziniai asmenys. Todėl neišvengiamai kyla rizika tapti nemokiu ir bankrotuoti tiek juridiniam tiek ir fiziniam asmeniui.

Bankroto instituto užuomazgų galima rasti jau senovės civilizacijų istorijoje. Kai tik atsirado pirkimas kreditan, kilo pavojus, kad pirkėjas gali neturėti pinigų susimokėti. Daug šiuolaikinės bankroto teisės koncepcijų galima atrasti dar Senovės Romos ir Graikijos sistemose. 1800 pirmą kartą buvo sukodifikuotos taisyklės ir išleistas „Bankrotų statusas“. Šis statusas galiojo iki pat Spalio revoliucijos. 1922 m. buvo priimtas pirmasis Rusijos civilinis kodeksas, kuris buvo pagrindiniu bankroto teisės šaltiniu, besivystant rinkos santykiams. Tačiau nemokumo modelis egzistavo tik popieriuje, praktikoje jis nebuvo įgyvendinamas. Tokio pobūdžio bylos nebuvo nagrinėjamos teismuose. Valstybė pati sprendavo kaip tinkamiau jai pasielgti su savo mokesčių mokėtoju, neiškeliant bylos teisme. Fizinių asmenų bankroto klausimas iš viso nebuvo keliamas, kadangi jie neturėjo teisės užsiimti savarankiška ūkine veikla.

Terminas bankrotas yra susijęs su viduramžių Italijos tvarka, kai būdavo laužomi pirklių, negalinčių grąžinti skolų, stalai, o sulaužius pirklių stalus (itališkai *banco*), jie jau nebegalėdavo tęsti savo veiklos².

Pirmasis įmonių bankroto įstatymas, po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, Lietuvoje buvo priimtas ir įsigaliojo 1992 m. Pirmoji bankroto byla buvo iškelta 1993 m. kovo mėnesį. Bankroto procedūras dabar reglamentuoja 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs Įmonių bankroto įstatymas, jo atitinkamų straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymai, priimti 2001 m. gruodžio 17 d., 2002 m. lapkričio 19 d., 2002 m. gruodžio 10 d., 2003 m. sausio 28 d., 2003 m. balandžio 3 d., 2003 m. birželio 5 d., 2003 m. liepos 4 d., 2004 m. balandžio 15 d., 2004 m. lapkričio 2 d., 2004 m. lapkričio 4 d. ir 2006 m. balandžio 20 d.

¹ Vadovams apie valdymą ir ekonomiką. Konkurencija, rizika, bankrotas. Vilnius, 1995. P.36.

² R.C. Epping. Pasaulio ekonomikos ABC. Litterae Universitatis 1995. P.56.

bei šio įstatymo pagrindu priimti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai.

Šis įstatymas reglamentuoja įmonių bankroto procesą. Įstatymas taikomas visoms įmonėms, viešosioms įstaigoms, bankams ir kredito unijoms (toliau – įmonės), įregistruotiems Lietuvos Respublikoje įstatymų nustatyta tvarka. Bankų, kredito unijų, draudimo įmonių, žemės ūkio įmonių, vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir kitų įmonių bei įstaigų bankroto proceso ypatumus gali nustatyti kiti šių įmonių ir viešųjų įstaigų veiklą reglamentuojantys įstatymai³. Taigi, šis įstatymas reglamentuoja ne visų, o tik tam tikrų ūkio subjektų, išvardintų šio įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje, bankroto procesą.

Nemokumas nagrinėjamas kitų šalių teisėse kaip atskira teisės šaka, įvairiuose veikaluose: Iano F. Fletcherio knygoje „The law of Insolvency“, Harry Rajako – „Insolvency law theory and practice“, Paulo J. Omaro – „European Insolvency law“, Andrew R. Keay – „Insolvency law: Corporate and Personal“, Philipo R. Woodo – „Principles of International Insolvency: Law and Practice of International Finance Series“ ir kituose, tačiau Lietuvos teisės terminijoje ši sąvoka yra nauja, dažnai netgi tapatinama su bankroto sąvoka⁴. Lietuvos teisėje nevartojamas fizinio asmens nemokumo terminas. Taip yra, todėl, kad Lietuvoje nedaug mokslinių darbų, kuriuose būtų detaliam analizuojamos su nemokumu susijusios teisinės problemos.

Temos aktualumas. Nemokumo reikšmė ir taikymo problemos Lietuvos privatinėje ir bankroto teisėje tema yra aktuali Lietuvos teisinėje sistemoje, kadangi galiojančiuose teisės aktuose, tokiuose kaip Civilinis kodeksas, Įmonių bankroto įstatymas, Įmonių restruktūrizavimo įstatymas ir kituose teisės aktuose tapatinamos sąvokos nemokumas ir bankrotas, nors savo esme jos turi skirtingas prasmes ir procesiniai veiksmai turi būti atliekami skirtingi. Kadangi Lietuvos teisinėje literatūroje šie klausimai iki šiol beveik nebuvo keliami, išskyla poreikis analizuoti nemokumo ir bankroto reikšmes ir jų taikymą civilinės ir bankroto teisės atžvilgiu. Kitas šios temos nagrinėjimo motyvas, paskatinęs mane gilintis į pasirinktą temą, yra jos aktualumas. Iki šiol Lietuvos teisinė bazė nėra moderni ir pakankamai išvystyta dėl fizinių asmenų nemokumo ir bankroto. Pastaruoju metu vis dažniau pasigirsta nuomonės apie fizinių asmenų nemokumo ar bankroto įteisimą. Europos Bendrosios Tarybos reglamente Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų preambulėje sakoma, kad šis reglamentas turėtų būti taikomas bankroto byloms, kai skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, prekybininkas ar

³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas// VŽ. 2001, Nr. 31-1010.

⁴ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai. Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P11.

individualus asmuo⁵. Šiuo darbu, kiek leidžia šio darbo apimtis, bus siekiama išanalizuoti aktualesius ir pažeidžiamiausias sritis minėtais klausimais.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas – tai nemokumo ir bankroto sąvokų nagrinėjimas materialinės ir procesinės teisės atžvilgiu.

Tyrimo tikslai ir keliami uždaviniai. Pagrindinis šio darbo tikslas – atskleisti nemokumo reikšmę, jo turinį, nustatyti teisinio reglamentavimo probleminius aspektus Lietuvos Respublikoje.

Tyrimų metodika. Tiriant nemokumo reikšmės ir taikymo problemas Lietuvos privatinėje ir bankroto teisėje bei formuluojant šio darbo išvadas bus remtasi istoriniu, sisteminiu, loginiu, lyginamuoju ir teleologiniu tyrimo metodais.

Sisteminis metodas leido analizuoti nemokumo ir bankroto teises problemas.

Loginis metodas bus naudotas atskleidžiant bet kokio mokslinio tiriamojo darbo tikslus, aiškinantis teisės normų turinį, nagrinėjant teismų praktiką, pateikiant išvadas bei jas apibendrinimus.

Istorinis metodas bus naudojamas nagrinėjant užsienio šalių teisės nuostatų nemokumo ir bankroto teisės srityje evoliuciją ir priežastis lėmusius egzistuojančių institutų reglamentavimo pasirinkimą.

Lyginamasis metodas bus naudojamas atskleidžiant Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo ir įmonių restruktūrizavimo įstatymo pakeitimus, kuriais buvo siekiama įgyvendinti Europos Sąjungos teisės aktus.

Teleologinis metodas leis daryti išvadas dėl tam tikrų teisės normų turinio ir, atsižvelgiant į jų tikslus, taikymo.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudarys įžanga, dėstomoji dalis ir išvados. Kiekviena darbo dėstomoji dalis suskirstyta į dalis, skyrius ir poskyrius, pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį. Magistro darbo sandarai įtakos turi tai, kad nagrinėjama ne tik teisinio reglamentavimo problematika, tačiau darbe bus atskleidžiama ir pačių institutų specifika.

⁵ Europos Bendrosios Tarybos reglamentas Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“, 2000 m. gegužės 29 d. http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=40536.

I. DALIS

NEMOKUMO IR BANKROTO SĄVOKA, JŲ IŠTAKOS

1. skyrius

Nemokumo ir bankroto samprata bei šių sąvokų atskyrimas

Prieš pradėdant nagrinėti nemokumo reikšmę ir jos taikymo problemas Lietuvos privatinėje ir bankroto teisėje, labai svarbu yra pateikti „nemokumo“ ir „bankroto“ sampratą, taip pat atskirti šias sąvokas. Reikia pastebėti, kad šios sąvokos teisės moksle dažnai yra sutapatinamos, vartojamos kaip sinonimai, todėl nemokumo teisiniai santykiai suprantami pakankamai siaurai, neįsigilinant į tikrąją šių sąvokų esmę. Tik tinkamai suvokus šių sąvokų skirtumus galima išsamiai išnagrinėti pasirinktą problemą.

Autorės nuomone visų pirma reikia išanalizuoti lingvistinę žodžių „nemokumas“ ir „bankrotas“ reikšmes. Pažymėtina, kad Lietuvių kalbos žodyne⁶, taip pat Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne⁷ žodžio „nemokumas“ reikšmė nėra paaiškinta, tuo tarpu žodis „bankrotas“ (it. klb. *banca rotta* – sulaužytas stalas) reiškia negalėjimą išsimokėti skolų, suvargimą⁸. Didžiajame anglų - lietuvių kalbų žodyne žodis „insolvency“ aiškinamas kaip „skolininko nemokumas; negalėjimas išsimokėti; bankrotas“⁹. Matome, kad tiek „bankroto“, tiek „insolvency“ (skolininko nemokumas, bankrotas) sąvokos, kalbos prasme, atitinka tą patį požymį – baigtinį veiksma, asmens negalėjimą įvykdyti savo įsipareigojimus. Tačiau šio darbo kontekste svarbiau yra pateikti juridinę, nagrinėjamų sąvokų, koncepciją.

Nustatant sąvokų – nemokumas, bankrotas – tarpusavio ryšį bei priklausomybę, būtina įvertinti teisės aktų, įtvirtinančių šias sąvokas, raidą bei atsižvelgti į susiformavusią teisės aktų taikymo praktiką. Žodžio nemokumas kalbinis aiškinimas – „negalėjimas išsimokėti skolų“ – iš esmės atitinka šios sąvokos vartojimą teisės aktuose. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme (toliau tekste – Bankroto įstatymas) ar Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme (toliau tekste – Restruktūrizavimo įstatymas) tiesiogiai ar/ir netiesiogiai nurodoma, kad nemokumas – tai būseną, kai įmonė nebesugeba vykdyti prisiimtų įsipareigojimų. Taigi, pavyzdžiui, bankrotas gali būti (yra) prilyginamas nemokios įmonės būsenai, kai jau yra vykdomos

⁶ Lietuvių kalbos žodynas. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

⁷ Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. <<http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.

⁸ Lietuvių kalbos žodynas. <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

⁹ B. Piesarskas. Didžiasis anglų-lietuvių kalbų žodynas. Vilnius, 1999 m.

bankroto procedūros teismine ar neteismine tvarka, konstatavus įmonės nemokumą įstatymo nustatyta tvarka¹⁰.

Nemokumą (bankrotą) istoriškai galima suskirstyti į tris etapus. Pirmajame etape paskolos sutarties nevykdymas sukeldavo pasekmių skolininkui, kaip asmeniui. Prievolės neįvykdymas reiškė laisvės netekimą¹¹.

Antrajame etape kreditoriaus pretenzijos nukreipiamos į skolininko turtą. Nemokumo pasekmės jau ne baudžiamosios teisės dalykas, o privatinės teisės reguliavimo sritis. Tačiau išnykus bausmės baimei, skolininkai, siekdami išvengti skolų gražinimo, pradėjo perleisti savo turtą tretiesiems asmenims. Šiuo laikotarpiu atsirado *actio Pauliana* – kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti¹².

Trečiasis etapas siejamas su tuo, kad nemokumo institutas – privatinės teisės dalykas, išskyrus tam tikras nemokumo rūšis, kurios yra baudžiamos. Vartojamos dvi sąvokos – nemokumas, kaip bankroto sąlyga, ir bankrotas – kaip nusikaltimas. Iki 20 a. pradžios įvairiose valstybėse, o Lietuvoje ir 20 a. pradžioje nemokumas buvo laikomas sunkiu nusikaltimu ir baudžiamas ne tik tuo, kad skolininkas netekdavo viso savo turto, bet neretai ir reputacijos, laisvės, negalėdavo pradėti naujos komercinės veiklos¹³. Pavyzdžiui, Užnemunėje 1809-1940 m. galiojusiam Prekybos kodekse buvo aptartos nemokumo ir bankroto sąvokos. Pagrindinis šias dvi veikas skiriantis kriterijus – veikos baudžiamumas. Nemokus prekiautojas atsakydavo civiline tvarka, tuo tarpu bankrotas siejamas su baudžiamąja atsakomybe¹⁴. Bankrotas yra siejamas su neišgalėjimu (nemokumu), bet tas ryšys yra toks: tik tai neišsigalintis asmuo gali būti kaltinamas bankrotu. Kur nėra neišsigalėjimo, ten nėra ir bankroto, tačiau ne visur, kur yra neišsigalėjimas, turi būti ir bankrotas¹⁵.

Šiais laikais Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau tekste – CK), nagrinėjami kreditoriaus ir skolininko veiksmai (jų teises bei pareigas), kai skolininkas tampa nemokus arba kai dėl tam tikrų skolininko veiksmų jis gali tapti nemokus, tačiau

¹⁰ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ J. Spaičienė. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais // Jurisprudencija. 2006. Nr. 11 (89). P. 83.

¹⁵ Gecas D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas // “Teisės” priedas. 1929. Nr. 16.

nepateikia paties nemokumo (nemokumo būklės) apibrėžimo¹⁶. Atskirais atvejais sąvoka nemokumas Civiliniame kodekse yra tapatinamas su sąvoka bankrotas, pavyzdžiui, CK 6.792 str. 1 d. 3 p. sakoma – „likviduojamas arba tampa nemokus (iškeliamą bankroto byla)“. CK 6.786 straipsnio 3 dalis nustato, kad „jeigu komitentas tampa nemokus (jam iškeliamą bankroto byla), komisierius netenka sulaikymo teisės ir įgyja įkeitimo teisę į tą daiktą (priverstinis įkeitimas), o jo reikalavimai dėl daikto, kurį komisierius buvo sulaikęs, vertės dydžio tenkinami kartu su įkeitimu užtikrintais reikalavimais“¹⁷.

Kitais atvejais sąvoka nemokumas ir sąvoka bankrotas čia pateikiamos kaip alternatyvios būsenos, pavyzdžiui, CK 6.961 str. 2 d. numatoma – „kai patikėtoji iškeliamą bankroto byla ar jis tampa nemokus“. Kita vertus, akivaizdu, kad Civiliniame kodekse nėra jokių išlygų, kad pirkėjui laiku nesumokėjus, už jam perduotus daiktus, kreditorius neturėtų teisės nedelsiant imtis visų teisėtų priemonių, kad skolininkas sumokėtų jam priklausantį atlygį (pvz., CK 6.314 str. 5 d.) – „kai pirkėjas laiku nesumoka už jam perduotus daiktus, pardavėjas turi teisę reikalauti iš pirkėjo sumokėti kainą bei įstatymų ar sutarties nustatytas palūkanas“¹⁸. CK 4.205 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, jog „sutartis taip pat gali numatyti įkaito davėjo (juridinio asmens) pareigą apdrausti įkeitimo objektą likvidavimo ar nemokumo atveju“; CK 5.63 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad „reikalavimai, susiję su paveldimos įmonės ar ūkio veikla, pereina įpėdiniais ir realizuojami pagal palikėjo sudarytus sandorius, išskyrus tuos atvejus, kai paveldima įmonė, kuriai pradedamas bankroto procesas, ar ūkis yra nemokus“; CK 6.35 straipsnio 4 dalyje numatyta, jog „skolininkas praranda su terminu susijusias lengvatas, kai jis tampa nemokus, bankrutuoja arba be kreditoriaus sutikimo sumažina ar sunaikina pateiktą prievolės įvykdymo užtikrinimą, taip pat, kai skolininkas neįvykdo sąlygų, su kuriomis siejamas lengvatų suteikimas“; CK 6.68 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „pareikšti netiesioginį ieškinį galima tik tais atvejais, kai kreditoriui būtina apsaugoti savo teises (skolininkas tapo nemokus, jam iškelta bankroto byla ir kitais ypatingais atvejais) ir kai iki ieškinio pareiškimo yra suėjęs prievolių įvykdymo terminas“.

Bankroto įstatyme ar Restruktūrizavimo įstatyme nemokumas siejamas tik su civilinių teisinių santykių dalyviais – juridiniais asmenimis, kur juridinis asmuo suprantamas kaip fizinių asmenų grupių (gali būti ir atskiro asmens) turtinių interesų

¹⁶ K. Butkus ir autorių kolektyvas. Taikomas mokslinio tyrimo darbas. Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė. P. 3. <<http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>> žr. 2008-01-25.

¹⁷ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹⁸ K. Butkus ir autorių kolektyvas. Taikomas mokslinio tyrimo darbas. Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė. P. 3. <<http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>> žr. 2008-01-25.

personifikacijos priemonė¹⁹. Pagal Civilinio kodekso nuostatas juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ir atsakovu teisme²⁰. Civilinės teisės doktrina juridinius asmenis pagal įvairius kriterijus skirsto į rūšis: pagal tikslus juridiniai asmenys skirstomi į pelno siekiančius (arba komercinius) juridinius asmenis ir pelno nesiekiančius (arba nekomercinius) juridinius asmenis²¹. Lietuvos Respublikos įmonių įstatyme įmonė buvo apibrėžiama kaip „savo firmos vardą turintis ūkio vienetas, įsteigtas įstatymų nustatyta tvarka tam tikrai komercinei – ūkinei veiklai“²². Taigi juridinių asmenų nemokumas pirmiausia sietinas su juridiniu asmeniu, vykdančiu komercinę ir ūkinę veiklą²³.

Bankroto įstatyme nemokumas pirmą kartą buvo apibrėžtas tik 1997 metais, įsigaliojus šio įstatymo naujai redakcijai. Nemokumas buvo išaiškintas kaip „įmonės būseną, kai įsipareigojimai didesni nei jos turtas“. Šiuo metu galiojančiame Bankroto įstatyme nemokumo sąvoka nevartojama kaip daiktavardis (nepasakoma, kas yra nemokumas). Įstatyme būdvardiškai paaiškinta įmonės būseną (kokia tai būseną?), kuomet ji laikoma nemokia: „įmonės būseną, kai ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trimis mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę jos balanse įrašyto turto vertės“²⁴. Pažymėtina, kad Įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13¹, 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36 ir 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo 2008 m. vasario 14 d. projekte yra siūlomas naujas nemokumo apibrėžimas – tai „įmonės būseną, kai įmonė nevykdo savo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės“²⁵. Toks nemokumo apibrėžimas, kaip teigia Teisės departamentas, „išplečia nemokių ūkio subjektų ratą, nes iš nemokios įmonės sąvokos eliminavus konkretų laikotarpį, nurodantį prisiimtų įsipareigojimų nevykdymo terminą, nemokiu tampa bet

¹⁹ Civilinė teisė: Vadovėlis. Vilnius. 1997, P139.

²⁰ 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas Nr. VIII-1864. VŽ., 2000, Nr. 74-2262

²¹ Civilinė teisė: Vadovėlis. Vilnius. 1997, P 90.

²² Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas // Lietuvos aidas. 1990. Nr. 3 (netekęs galios Lietuvos Respublikos 2003-12-11 įstatymu Nr.IX-1891 nuo 2004 m. sausio 1 d.).

²³ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P13.

²⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas Nr.IX-216. VŽ 2001. Nr.31-31-1010.

²⁵ Įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13(1), 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36 ir 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo projektas, 2008-02-14, Nr. XP-2850 < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=314650&p_query=&p_tr2= >žr.2008-03-35.

kuris ūkio subjektas, bent kiek vėluojantis vykdyti įsipareigojimus, jei tik šie viršija pusę į jo balanso įrašyto turto vertės“²⁶.

Pastebėtina, kad, lyginant 1997 ir 2001 metų Bankroto įstatymo redakcijas, esminis pasikeitimas nemokumo sąvokoje buvo toks, kad šiuo metu įmonės įsipareigojimai turi viršyti tik pusę į jos balansą įrašyto turto vertės, o ne visą jos turtą. Tokiu būdu pagal šį sąvokoje apibrėžtą požymį dabar daugiau įmonių laikomos nemokiomis, tačiau 2001 metų Bankroto įstatyme apribojimas, įmones priskirti nemokiomis, sietinas su terminu. Manytina, kad šis ir kiti nemokumo būseną apibūdinantys kriterijai neatspindi realios įmonių padėties Lietuvoje. Pavyzdžiui, balansinė turto vertė, pagal kurią vertinamas įmonės mokumas, dažnai yra finansininkų dirbtinai padidinama ar pamažinama „pagal poreikius“; balansiniai duomenys atspindi įmonės mokumą (įmonės turto ir įsipareigojimų santykį) tik konkrečiu metu (pavyzdžiui, gruodžio 31 dieną)²⁷. Tai pat įmonės vadovo diskrecijoje yra tai, kad jis turi „parinkti apskaitos politiką ir ją įgyvendinti, atsižvelgdamas į konkrečias sąlygas, veiklos pobūdį ir vadovaudamasis apskaitos standartais arba Tarptautiniais apskaitos standartais“²⁸. Buhalterinės apskaitos įstatymas nustatyta tvarka leidžia keisti apskaitos politiką ir tai atitinkamais atvejais leidžia manipuluoti kai kuriais finansinės atskaitomybės (balanso) duomenimis.

Nemokumo ir bankroto sąvokų vartojimo neapibrėžtumas akivaizdus ir kituose teisės aktuose. Antai Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymo 15 straipsnio 2 dalies 2 punktą numato, kad „sutartis su depozitoriumu nutraukiama, jei depozitoriumas pasiskelbia ar paskelbiamas nemokiu arba jam iškeliamas bankroto byla“²⁹. Pagal Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 46 straipsnio 6 dalį „jeigu vekselio mokėtojas, nepaisant, akceptavo jis vekselį ar ne, paskelbtas nemokiu, taip pat tais atvejais, kai neakceptuotino vekselio davėjas paskelbtas nemokiu, kad vekselio turėtojas galėtų pateikti reikalavimus, pakanka teismo nutarties iškelti bankroto bylą“³⁰. O pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso

²⁶ Teisės departamento išvada Įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 131, 18, 20, 21, 22, 23, 29,30, 31, 32, 33, 35, 36 ir 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo projektui Numeris: XP-2850 2008-03-07
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=315508&p_query=&p_tr2=> žr.2008-03-35.

²⁷ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai//Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P14.

²⁸ Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. VŽ, 2001, Nr. 99-3515.

²⁹ Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymo. VŽ, 2003, Nr. 74-3425.

³⁰ Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo. VŽ, 1999, Nr. 30-853.

205 straipsnio 1 dalį „darbdavys laikomas nemokiu, kai jam taikomos bankroto procedūros ir kitais įstatymų nustatytais atvejais“³¹.

Taigi Lietuvos teisės sistemoje nemokumas išimtinai siejamas su juridiniu asmeniu (įmonių) bankroto procesu, neįsprendžiant šios sąvokos į teisinius rėmus, neapibrėžiant, kas tai yra, o paliekant teismų praktikai interpretuoti šią įmonės būseną priklausomai nuo faktinių bylos aplinkybių ir Bankroto įstatyme pateiktų požymių³². Kitų šalių teisės aktuose nemokumas yra griežtai reglamentuota sąvoka³³.

Užsienio teisės normose nemokumas suvokiamas kaip skolininko nesugebėjimas įvykdyti savo įsipareigojimų, trūkstant trumpalaikio turto, arba faktinis negalėjimas įvykdyti einamųjų mokėjimų. Šių nemokumo sąlygų iškėlimas pirmiausiai susijęs su tuo, kad užsienyje įstatymų leidėjai siekia užkirsti kelią skolininko manipuliacijoms nemokumo procedūromis, taip pat išvengti subjektų, turinčių finansinių sunkumų, priešlaikinio bankroto³⁴.

Pagal Lenkijos nemokumo įstatymo 11 straipsnį asmuo yra nemokus, kai negali sumokėti skolų suėjus terminui. Papildomas nemokumo nustatymo kriterijus juridiniam asmeniui yra įtvirtintas Lenkijos nemokumo įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje - <...asmuo laikomas nemokiu, jei jo įsipareigojimai viršija jo turą, nepaisant to, kad jis moka įsipareigojimus laiku...>³⁵.

Pagal Ispanijos nemokumo įstatymą, nemokumas tai situacija, kai skolininkas nebegali mokėti suėjusių skolų. Tačiau pastebėtina, kad dėl šios sąvokos neapibrėžtumo literatūroje ji labai diskutuojama, kadangi pagal Ispanijos nemokumo įstatymą „negalėjimas mokėti“ nereiškia tikro (ekonominio) kompanijos nemokumo. Taip pat kitaip nei teisiniu aspektu, ekonominiu aspektu ši kategorija turi skirtingą prasmę. Kalbant apie kitus nemokumo sąvokos kriterijus paminėtina, kad Ispanijos nemokumo įstatymas aiškiai nenustato, ką reiškia „reguliarus mokėjimas“ ir „suėjusi skola“³⁶.

Išskiriamos aplinkybės, kurioms esant laikoma, kad skolininkas yra nemokus:

- esminis suėjusių skolų nemokėjimas;
- turto ar turto dalies areštas, kuris paveikia skolininko mokumą;
- nesąžiningas turto pardavimas, „pagreiktas“ likvidavimas, žalingas įmonės turto išpardavimas;

³¹ Lietuvos Respublikos darbo kodekso.VŽ, 2002, Nr. 64-2569.

³² K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P13.

³³ Fletcher F. I. The Law of Insolvency. London, 1996. P.5.

³⁴ Жилинский С.Э. Предпринимательское право: Учебник для вузов. Москва, 1999. P.589.

³⁵ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/sv/doc/Nemokumo%20studija.doc> >žr. 2008-02-22.

³⁶ *Ibid.*

- mokesčių nemokėjimas daugiau kaip tris mėnesius;
- su darbo santykiais susijusių išmokų nemokėjimas daugiau kaip 3 mėnesius³⁷.

Vokietijoje pripažįstant įmonę nemokia įstatymai reikalauja, kad turto būtų mažiausiai tiek, kad būtų padengtos teismo administracinės išlaidos, susijusios su konkrečia bankroto byla. Subjektą pripažinus nemokiu gali būti sustabdomi einamieji mokėjimai. Juridiniams asmenims bankroto procedūrą galima pradėti, jeigu įmonė yra nemoki ar pasyviai viršija turimus aktyvus³⁸.

Rusijos įstatymuose nemokumo būseną apibrėžiama kaip nesugebėjimas įvykdyti kreditorių reikalavimų, sumokant už prekes ar suteiktas paslaugas³⁹. Jeigu skolininkas yra juridinis asmuo, tai nemokumo nustatymo kriterijais yra rodikliai, nusakantys įmonės sugebėjimą vykdyti einamuosius mokėjimus ir įvykdyti piniginius įsipareigojimus, kurių suma viršija 500 minimalių darbo užmokesčių, per tris mėnesius nuo momento, kai jie turi būti įvykdyti. Jeigu nemokiu pripažįstamas fizinis asmuo, tai įsipareigojimai turi viršyti tik 100 minimalių darbo užmokesčių⁴⁰. Rusijos įstatymai griežtai atriboja nemokumą nuo bankroto proceso ir pabrėžia, kad pagrindinis skirtumas tarp bankroto ir nemokumo proceso yra tai, kad pripažįstant įmonę nemokia nebūtinai teismo procesas⁴¹.

Pažymėtina, kad visoms minėtoms užsienio šalių teisės sistemoms būdinga tendencija – pripažinimo nemokiu procedūrų supaprastinimas. Subjektas pripažįstamas nemokiu, kai negali atlikti einamųjų mokėjimų. Bendra tai, kad yra numatyti kiekiniai ribojimai, kuriems esant gali būti pradėdama nemokumo pripažinimo procedūra, pavyzdžiui, įmonei išskolinus tam tikram kreditorių skaičiui ar išskolinimams viršijant nustatytą sumą⁴². Nemaža dalis valstybių savo įstatymuose yra apibrėžę nemokumą kaip teismo nustatytą absoliutų skolininko negalėjimą mokėti. Absoliutus negalėjimas mokėti reiškia, kad skolininkas yra patekęs į tokią finansinę padėtį, kai negali padengti savo skolų nei dabar, nei neturi galimybės tai padaryti ateityje. Jei skolininkas negali apmokėti

³⁷ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>>žr. 2008-02-22.

³⁸ Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. Москва. 1999. P. 120.

³⁹ Постатейный комментарий Федеральный закон “О несостоятельности (банкротстве)“, под общей редакцией Витрянского В.В. Москва, 1995. P. 48.

⁴⁰ Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. Москва. 1999. P. 120.

⁴¹ Ковалев А.П. Диагностика банкротства. Москва. 1995. P. 14.

⁴² K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P14.

skolų dabar, bet jo turimo turto aktyvas viršija pasyvą, tai toks skolininkas laikomas faktiškai negalinčiu mokėti, tačiau galinčiu sumokėti vėliau⁴³.

Lietuvoje minėta tendencija taip pat pastebima, tačiau nemokumas siejamas tik su Bankroto įstatyme išvardintais kiekybiniais požymiais, tokiais kaip kreditorių skaičius ar skolos dydis. Manytina, kad, siekiant supaprastinti įmonės pripažinimo nemokia procedūras, tokius požymius būtų tikslinga taikyti ir Lietuvos juridinių asmenų bankroto procese⁴⁴.

Pateikti nemokumo sąvokos apibrėžimai bei išdėstyti galiojančių įstatymų atskirų nuostatų pavyzdžiai rodo, kad:

a) įmonės nemokumą reikia nagrinėti, kaip būseną, kuriai esant gali būti priimti keli skirtingi sprendimai – įmonė gali būti likviduojama (Bankroto įstatymo 30 – 32 str.)⁴⁵;

b) svarbu tinkamai apibūdinti sąlygas (įmonės būseną, įmonės nemokumo būklės įvertinimo kriterijus), kurioms esant įmonė gali būti skelbiama nemokia. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad per ankstyvas ar/ir be papildomų įmonės-skolininkės perspėjimų įmonės paskelbimas nemokia gali sužlugdyti potencialiai perspektyvų verslą, o pavėluotas (uždelstas) jos paskelbimas nemokia pažeidžia kreditorių interesus, atimant iš jų galimybę atsiimti nors reikšmingesnę dalį jų prarandamų lėšų⁴⁶;

c) neatsargu įmonių nemokumą apibrėžti vien tik panaudojant ekonominių, finansinių rodiklių absoliučias ar/ir santykinės išraiškas (matematinės formules). Kaip rodo praktika, tuo pasinaudoja nesąžiningi verslininkai, kurie, manipuliuodami atskiromis nemokumo formulės dedamosiomis, per atsiradusį papildomą laiką sugeba „nuslėpti“ turtą arba matydami, kad, pagal apskaičiuotas formules, bankroto paskelbimas jiems negresia, tiesiog ignoruoja kreditoriaus reikalavimus, ypač jei šie kreditorių reikalavimai įmonės-skolininkės atžvilgiu nėra pakankamai reikšmingi. Be kita ko, pažymėtina ir tai, kad sudėtinga viena ar kita matematine formule aprašyti įvairialypį verslo pasaulį bei ūkio subjektų veiklą lydinčių krizių lygį⁴⁷.

Bankrotą lemia objektyvios (verslo aplinkos pokyčiai) ir subjektyvios (prastas valdymas) priežastys, nepalankus įvairių veiksmų derinys. Įvairių šalių teisė išreiškia

⁴³ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

⁴⁴ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai// Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P14.

⁴⁵ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc> žr. 2008-02-22

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*

skirtingą požiūrį į bankroto dalyvius: D.Britanijoje, JAV prioritetas teikiamas nemokios įmonės interesams, Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje – kreditorių interesams⁴⁸.

Bankroto turinį sudaro tiek procesinės, tiek ir materialinės teisės normos. Procesinės teisės normos reglamentuoja bankroto proceso eigą, materialines – bankroto bylos iškėlimo pagrindus, skolininko nuosavybės teisių apribojimus, įmonės valdymo institucijų likimą, įmonės finansinių prievolių vykdymą, jos sudarytų sandorių peržiūrėjimą, kreditorių teisių apsaugą, įmonės truto padalijimo tarp kreditorių taisykles, nemokumo institutą ir pan.⁴⁹.

Teismų praktikoje įmonei iškeliant bankroto bylą šio proceso pradžios pirminė priežastis yra teiginys, kad įmonė yra nemoki. Iš praktinės pusės tai reiškia, kad nemokumas – tokia skolininko materialinė padėtis, kai paaiškėja, kad jo turto nepakanka kreditorių reikalavimams visiškai patenkinti. Nemokumas atsiranda ne tik tada, kai nepakanka skolininko turto, tai yra, kai pasyvai viršija aktyvus, bet ir tada, kai skolininkas nepajėgia atsiskaityti⁵⁰.

Paminėti pagrindai dažniausiai teismų praktikoje sutampa, tačiau gali ir nesutapti. Pavyzdžiui, kai yra galimybė atsiskaityti, jeigu kreditoriai pasitiki ir neskuba pradėti bankroto proceso⁵¹. Šis veiksmas yra kreditorių diskrecijoje, jiems yra suteikiama teisė pasirinkti inicijuoti bankroto procesą ar ne. Nemokumo būseną Bankroto įstatyme priklauso nuo aštuonių požymių, kurie išvardyti kaip sąlygos, kada gali būti siūloma iškelti įmonei bankroto bylą. Kai kurie požymiai yra išoriniai: mokėjimų nutraukimas, negalėjimas išmokėti. Kitus požymius gali atskleisti pats skolininkas, paduodamas pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Dar kitais atvejais skolininko nemokumas yra nustatomas pagal jo turto būklę: kai trūksta turto teismo sprendimams įvykdyti, kai įmonė paslėpė, iššvaistė, dovanojo ar sunaikino savo turtą arba įvykdė kitus veiksmus, dėl kurių yra pagrindas manyti, kad iš likusio turto nebus įvykdyti įmonės finansiniai įsipareigojimai. Tačiau pažymėtina, kad pakanka bent vieno iš išvardintų Bankroto įstatyme požymių, kad būtų galima skolininką pripažinti nemokiu⁵².

Nemokumas suprantamas kaip negalėjimas atsiskaityti ir yra laikomas tik faktine nemokumo sąlyga. Pripažinimo nemokiu pasekmės atsiranda tik teismui nustačius nemokumo faktą. Tuomet faktinis nemokumas tampa juridiniu nemokumu, kuris reiškia

⁴⁸ Visuotinė Lietuvių enciklopedija II., Vilnius, 2002, P.625.

⁴⁹ Teisių praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. 2001-12-21. Nr. A2-16
<http://tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26361>.

⁵⁰ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P13.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*

įmonės paskelbimą bankrutuojančia ir valdžios įsikišimą nušalinant skolininką nuo jo turto tvarkymo ir valdymo. Tokiu būdu faktinis nemokumas apibrėžiamas išvardintais Bankroto įstatymo požymiais (ar tik vienu iš jų), kurių buvimo ar nebuvimo įrodymas paliekamas absoliučiai teismų jurisdikcijai⁵³.

Šiuo metu galiojantis Įmonių bankroto įstatymas leidžia daug ankščiau pradėti bankroto bylos procedūrą, kadangi įmonė nemokia laikoma jau nuo to momento, kai jos įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės, o ankščiau reikėjo, kad įmonės įsipareigojimai būtų lygūs ar viršytų jos turimą turtą. Kitaip tariant, nemokumo kartelė buvo sumažinta du kartus. Atrodytų, kad taip sudaromos palankesnės sąlygos patenkinti kreditorių reikalavimus. Laisvosios rinkos instituto nuomone, tokia bankroto procedūra gali būti inicijuojama net toms įmonėms, kurios turi tik laikinų sunkumų, nors apskritai yra pajėgios normaliai dirbti ir atsiskaityti su kreditoriais be bankroto procedūrų⁵⁴. Tik tuomet, kai turtas tampa mažesnis už įsipareigojimus, galima pagrįstai kalbėti apie negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais. Laisvosios rinkos institutas teigia, kad įmonė yra ir gali būti laikoma nemokia tik jeigu teismas nustato, jog nei trumpalaikėje, nei ilgalaikėje perspektyvoje ji neturi realių galimybių atsiskaityti su kreditoriais⁵⁵.

1997 m. birželio 17 d. Įmonių bankroto įstatyme įmonės nemokumas buvo nustatinėjamas atsižvelgiant į visų įmonės įsipareigojimų dydį: tiek tų, kurių įvykdymo terminas jau pasibaigęs, tiek tų, kurių įvykdymo terminas dar nepasibaigęs. Šiuo metu galiojančiame Įmonių bankroto įstatyme nustatyta, kad nustatinėjant įmonės nemokumą įmonės turtas lyginamas tik su pradelstais, t.y., tokiais įsipareigojimais, kurių įvykdymo terminas jau suėjęs, taip eliminuojant įsipareigojimus, kurių vykdymo terminas dar nesibaigė⁵⁶.

Dar vienas esminis skirtumas nustatinėjant įmonės nemokumą bankroto bylos iškėlimo momentu – pagal 1997 m. birželio 17 d. Įmonių bankroto įstatymo 13 straipsnio 3 dalį teismas galėjo iškelti įmonei bankroto bylą tuo atveju, jeigu buvo pagrindo teigti, jog įmonė yra nemoki. Įstatymas nereikalavo, kad jau bankroto bylos iškėlimo momentu teismas iš esmės išspręstų įmonės mokumo ar nemokumo klausimą. Tokiu būdu teismas galėdavo iškelti bankroto bylą, jei yra tam tikros teisinės prielaidos, t.y., jei pagal ieškovo (ieškovų) pateiktus ar teismo išreikalautus dokumentus preliminariais būdavo

⁵³ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P13.

⁵⁴ G. Šarka. Bankrotas (3): bylos iškėlimas. 2002-09-16//< <http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/3d6b760eaa5bf>>

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

pakankamas pagrindas manyti, jog įmonės finansiniai įsipareigojimai yra lygūs įmonės turtui ar jį viršija⁵⁷.

Bankroto specifika pasireiškia tuo, kad ji jungia keleto teisės šakų normas: tiek privatinės, tiek viešosios teisės. Bankroto (nemokumo) proceso metu bet kuris reikalavimas gali atsirasti tiek iš privatinės teisės, tiek iš viešosios teisės. Į instituto reguliavimą patenka labai platus santykių laukas: sutarčių sudarymo, įmonės pertvarkymo – restruktūrizavimo, bankų, draudimų bendrovių veiklos, taip pat mokesčių, darbo ir kiti visuomeniniai santykiai. Bankroto teisės ypatumas yra dar ir tas, kad ji jungia ir materialinės teisės, ir proceso teisės normas. Tai atspindi ir pati nemokumo sąvoka⁵⁸.

Teisės sistemoje įtvirtintas paradoksas, kad įmonė tampa juridiskai nemokia, kai teismo pripažįstama, kad galima inicijuoti bankroto procesą. Tačiau iš kitos pusės įmonės faktinė (o ne juridinė) nemokumo būseną yra įmonės pripažinimo bankrutuojančia pagrindas⁵⁹.

⁵⁷ G. Šarka. Bankrotas (3): bylos iškėlimas. 2002-09-16//< <http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/3d6b760eaa5bf>>.

⁵⁸ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

⁵⁹ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai //Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P14.

2. skyrius

Nemokumo kriterijai ir požymiai

Įmonės nemokumas nustatomas 2 būdais: įmonės turtas lyginamas su jos finansiniais įsipareigojimais ir,

i) įmonė laikoma nemokia, jeigu jos finansiniai įsipareigojimai lygūs tam tikrai šalies įstatymų numatytai jos turto daliai arba ją viršija,

ii) arba teisės aktais nustatomas neįvykdytų finansinių įsipareigojimų dydis bei trukmė ir įmonė pripažįstama negalinti jų įvykdyti⁶⁰.

Bankroto įstatyme įmonė pripažįstama nemokia, kai „ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trims mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės“ arba priklausomai nuo aštuonių požymių, kurie išvardyti kaip sąlygos, kada gali būti siūloma iškelti bankroto bylą. Todėl netišku, kokie požymiai pagal kokius kriterijus atskleidžia nemokumo sąvoką⁶¹.

Remiantis užsienio šalyse ir Lietuvoje vykstančiais bankroto procesais, tapti nemokia gali kiekviena įmonė savaip, susiklosčius tam tikroms vidinėms ar išorinėms priežastims. Tačiau vieninteliu universaliu ekonomikos mokslo metodu, taikomu nemokumui nustatyti, laikytina įmonės veiklos sisteminė finansinė analizė. Ja galima efektyviai valdyti įmonės finansinius resursus. Nuo to, kaip šie resursai valdomi, transformuojami į apyvartines lėšas, paverčiami darbiniais resursais, priklauso bendra įmonės finansinė padėtis, tuo pačiu jos savininkų bei darbuotojų gerovė, tai yra – įmonės mokumas. Vienas iš šios finansinės analizės kriterijų (likvidumo rodiklių grupės koeficientas) yra naudojamas Lietuvos teisės sistemoje kaip pagrindinis rodiklis, apsakantis įmonės nemokumo būklę (kai įsipareigojimai viršija pusę turto vertės). Be šio rodiklio, ekonomikos moksle įmonės finansiniai būklei nustatyti taikomi dar trijų rūšių ekonominiai rodikliai, todėl neaišku, kodėl Lietuvos bankroto įstatyme naudojamas tik vienas (ištrauktas iš sistemos) finansinis kriterijus, visiškai neatsižvelgiama į kitus

⁶⁰ Visuotinė Lietuvių enciklopedija II., Vilnius, 2002, P.625.

⁶¹ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P14-15.

panašius nemokumo būseną nusakančius parametrus, tuo labiau, kad užsienio teisės sistemose į šiuos rodiklius atsižvelgiama⁶².

Pažymėtina, kad verslo ekonomikos, mikroekonomikos ar įmonių finansinės analizės teoretikai nesukūrė universalaus nemokumo nustatymo modelio, nes kiekvienai įmonei būdingi specifiniai veiklos požymiai ir jos veikiamos įvairių rinkos pokyčių, tačiau pateikia keletą pagrindinių kriterijų grupių, pagal kurias nustatoma, kokių priemonių reikia imtis įmonėms, siekiant laiku diagnozuoti finansines problemas, tai yra nustatyti nemokumo požymius⁶³.

Finansiniai rodikliai skirstomi į keturias grupes: likvidumo ir pakankamumo, pelningumo (skirstomi į bendrojo pelningumo ir grynojo pelningumo koeficientą), apyvartumo (turto valdymo) bei resursų valdymo⁶⁴. Dažnai dar formuluojama papildoma grupė, apimanti veiklos ir verslo vertinimo rodiklius. Be to, apskaičiuojama įmonės turto ir išipareigojimų procentinė struktūra, padedanti atlikti išsamesnę analizę ir tiksliau interpretuoti finansinius rodiklius⁶⁵.

Atliekant įmonių finansinę analizę yra išskiriamos šios likvidumo rodiklių rūšys: bendrasis likvidumo rodiklis, skubaus padengimo koeficientas (kritinis likvidumas), įsiskolinimo koeficientas, apyvartinio kapitalo rodiklis, bendrasis finansinės skolos rodiklis ir išipareigojimų padengimas nuosavybe. Šiais likvidumo grupės rodikliais galima įvertinti įmonės galimybę padengti savo trumpalaikes skolas naudojantis turimais grynaisiais pinigais ir trumpalaikiu turtu⁶⁶.

Pažymėtina, kad būtent įsiskolinimo koeficientas skaičiuojamas visą turtą dalinant iš visų (ar pusės) išipareigojimų. Tai yra, šis koeficientas pateikiamas bankroto įstatyme kaip svarbiausias rodiklis, nusakantis įmonės nemokumo būseną. Taigi lieka neaišku, kodėl Lietuvos teisės sistemoje pasirinktas būtent šis vienintelis likvidumo grupės kriterijus ir juo apibrėžta nemokios įmonės būseną. Tuo labiau, kad ekonomikos moksle išsakyta nuomonė, kad nustatyti kriterijai, nusakantys įmonės nemokumą, laikytini per aukštais normalios rinkos sąlygomis, nes pagal specialistų paskaičiavimus tik 16-18 proc. gamybinių įmonių atitinka šiuos reikalavimus. Todėl net ir pasirinkus įsiskolinimo koeficientą kaip bazinį rodiklį įmonės nemokumui paskaičiuoti, jis nelaikytinas pakankamu ekonominiu požymiu, apibūdinančiu faktinį įmonės, kurią būtų

⁶² *Ibid.* P15

⁶³ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // *Jurisprudencija*, 2005, t. 77 (69); P15.

⁶⁴ P.E. Buškevičienė, I. Mačerinskienė. *Finansų analizė*. Kaunas, 2002, P.9.

⁶⁵ A. Jakutis, V. Petruškevičius, A. Stepanovas, L. Šeškutė, S. Zaicev. *Ekonomikos teorijos pagrindai*. Kaunas, 2000, P.276.

⁶⁶ L. Mackevičius, D. Poškaitė. Įmonių bankroto prognozavimo tyrimai // *Mokslininkų tribūna/ Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*. 2000, Nr.2 (98).

galima pripažinti bankrutuojančia, nemokumą⁶⁷. Todėl teismai, nagrindami pareiškimą turi aiškintis „tikrąsias įmonės nemokumo priežastis, atkreipdamas dėmesį į aplinkybes dėl kai kurių asmenų veiksmų, siekiant iškelti įmonei bankroto bylą“⁶⁸.

Lietuvos banko valdybos 1995 m. kovo 8 d. nutarimo Nr. 17 „Dėl bankų nemokumo“ nustatyta, kad bankai laikomi nemokiais, kai banko gryniesi aktyvai yra mažesni už banko įsipareigojimus⁶⁹. Dėl išvados apie nemokumą pagrįstumą atsakomybė tenka Lietuvos bankui.

Įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai jos finansiniai įsipareigojimai lygūs jos turtui arba jį viršija⁷⁰. 2006 m. spalio 19 d. Lietuvos banko valdyba nutarimu Nr. 132 „Dėl kredito įstaigų nemokumo“ nustatė, kad kredito įstaiga nemoki, jeigu yra bent vienas iš minimų sąlygų:

1) kredito įstaigos turto grynoji vertė yra mažesnė negu kredito įstaigos įsipareigojimai;

2) kredito įstaiga 6 mėnesius iš eilės nevykdo Lietuvos banko valdybos nustatyto kapitalo pakankamumo (mokumo) normatyvo;

3) kredito įstaiga per 10 darbo dienų negali įvykdyti nors vieno kreditoriaus pagrįsto finansinio reikalavimo (dėl lėšų trūkumo kredito įstaigos sąskaitose negali atlikti kliento pavedimo, gražinti indėlių ar kitų pasiskolintų lėšų arba vykdyti kitų finansinių įsipareigojimų)⁷¹.

Kaip matome, įmonės nemokumas gali būti nustatomas taikant skirtingus finansinių rodiklių kriterijus bei tenkintinas sąlygas. Darytina išvada, kad įmonės nemokumo būklei nustatyti reikalinga paskaičiuoti ne vieną finansinį rodiklį, o reikia atlikti finansinių rodiklių analizę ir įvertinti tikrąsias įmonės nemokumo priežastis. Tokių rodiklių paskaičiavimui ir analizei yra naudojami įmonės vidaus dokumentai.

Įmonės būklei (jos mokumui / nemokumui) vertinti naudojami įmonės finansinės atskaitomybės dokumentai (balansas, pelno ir nuostolių ataskaita, pinigų srautų ataskaita ir kt.). Įmonės būklės vertinimas pagal finansinės atskaitomybės duomenis suteikia informaciją apie situaciją įmonėje analizuojamo laikotarpio data. Norint turėti

⁶⁷ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P15

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2005 m. gegužės 19 d. c. b. SIA „Parekss lizingas“ v. UAB „Parex lizingas“ dėl bankroto bylos išskelimo (c. b. Nr. 3K-7-260/2005 Procesinio sprendimo kategorija: 113.6.1.3; 126.2.).

⁶⁹ Lietuvos banko valdybos 1995 m. kovo 8 d. nutarimo Nr. 17 „Dėl bankų nemokumo“ VŽ, 1995, Nr.24-554 (negalioja nuo 2006-10-25).

⁷⁰ 1997 m. birželio 17 d. Įmonių bankroto įstatymas Nr. VIII-270, VŽ, 1997, Nr.64-1500; 1997, Nr.87 (atitaisymas).

⁷¹ 2006 m. spalio 19 d. Lietuvos banko valdyba nutarimu Nr. 132 „Dėl kredito įstaigų nemokumo“ VŽ, 2006, Nr.113-4336.

informaciją apie tai – kokia situacija gali susiklostyti įmonėje ateityje, reikia parengti duomenis, kurie iliustruotų įmonės tikėtinus veiklos rezultatus (pvz., jos gebėjimą vykdyti prisiimtus įsipareigojimus ateityje) planuojamam laikotarpiui. Tam reikia parengti planuojamų pajamų bei planuojamų sąnaudų skaičiavimus, parengti planuojamus duomenis apie nagrinėjamo laikotarpio pinigų srautus ir pan. Paprastai tokią išsamią analizę turi atlikti įmonės vadovai prieš kreipdamiesi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo Bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 2 punkto pagrindais⁷².

Valstybinių ir valstybinių akcinių įmonių nemokumas arba laukiamas nemokumas nustatomas pagal paskutinio tų metų ataskaitinio laikotarpio buhalterinio balanso duomenis (reikiant nagrinėjami ir praėjusio laikotarpio buhalterinio balanso duomenys)⁷³.

Pažymėtina tai, kad finansinės atskaitomybės dokumentuose (buhalterinio balanso duomenys) yra deklaruojami praėjusio laikotarpio duomenys, o nemokumas, laiko atžvilgiu, turi būti nustatomas tai datai, kada kreditoriai kreipiasi į teismą, siekdami apginti savo teises ir prašydami iškelti bankroto bylą skolininkui. Įmonės finansinės atskaitomybės duomenis tikslinga analizuoti prieš sudarant sandorius, planuojant ateities sandorius. Šiandien Lietuvos verslo atstovai, įmonių vadovai, ypač smulkaus verslo atstovai, mažai dėmesio skiria savo įmonių finansinei analizei, likvidumo rodiklių skaičiavimui, piniginių srautų kontrolei. Tam įtakos turi žemas finansinis verslo atstovų išprusimas, verslas daromas iš inercijos, fortūnos pagalba.

⁷² Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

⁷³ Lietuvos Respublikos finansų ministerijos aktas Nr. 42N “Dėl valstybinių ir valstybinių akcinių bendrovių įmonių nemokumo ir laukiamo nemokumo nustatymo“ VŽ. 1993, Nr.27-637.

II. DALIS

NEMOKUMO TEISINIO REGLAMENTAVIMO PROBLEMOS

1. skyrius

Juridinių asmenų nemokumo reglamentavimas privatinėje ir bankroto teisėje

Įmonės bankrotą sąlygoja tai, kad vykdydama ūkinę komercinę veiklą verslininkas nesugebėjo įvertinti ekonominės rizikos, piniginių srautų ir nebesugeba laiku atsiskaityti su kreditoriais arba sąmoningai neatsiskaito – tampa nemokus. Todėl Bankroto įstatymą reikėtų vertinti kaip priemonę civilizuotai išspręsti skolininko ir kreditoriaus tarpusavio santykius⁷⁴.

Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnis reglamentuoja, kad jis „taikomas visoms įmonėms, viešosioms įstaigoms, bankams ir kredito unijoms, įregistruotiems Lietuvos Respublikos įstatymu nustatyta tvarka“⁷⁵. Bankrotas – nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka⁷⁶.

Bankroto instituto paskirtį gerai atskleidžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 33 aprobuota Teismų praktikos, susidariusios nagrinėjant bankroto bylas, išskeltas, remiantis 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymu, apibendrinimo apžvalga, kurioje pažymima, kad: „Bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti pirmiausia nemokaus skolininko, nebegalinčio tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimus, kreditorių teises ir interesus. Bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią skolininko finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto“⁷⁷.

1.1. Įmonės nemokumas - kreditorių teisių gynimo iniciavimo priežastis

Apžvelgiant statistinius duomenis nurodytus Nacionalinė verslo administratorių asociacijos paruoštoje „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“ ataskaitoje už 1993 - 2007 m. sausio – birželio mėn. galima teigti, kad kreditoriai vis

⁷⁴ Vadovams apie valdymą ir ekonomiką. Konkurencija, rizika, bankrotas. Vilnius, 1995. P.36.

⁷⁵ 2001 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas Nr.IX-216. VŽ, 2001, Nr. 31-1010.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Teismų praktika Nr. 16. Vilnius, 2001, P.306.

aktyviau gina savo teises ir inicijuoja bankroto procesą dėl įmonių nemokumo, pavyzdžiui, per 1993 - 2007 m. sausio – birželio mėn. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (toliau – VSDFV) inicijavo 30,48 proc., įmonės vadovai – 19,42 proc., savininkai – 15,65 proc. ir Valstybinė mokesčių inspekcija – 8,01 proc. bankroto procesų (1 lentelė)⁷⁸.

2007 m. I pusmetį, daugiausia bankroto procesų inicijuota didžiąją Juridinių asmenų registre įregistruotų įmonių dalį sudarančioms uždarosioms akcinėms bendrovėms (60,19 proc.) ir individualioms įmonėms (35,03 proc.) (2 lentelė)⁷⁹.

Tačiau pagal Bankroto įstatymą kai kurie kreditoriai negali bankroto procedūromis apskritai pasinaudoti dėl to, kad, pavyzdžiui, skatinant socialiai reikšmingą veiklą, kai kuriems juridiniams asmenims, kaip antai politinėms partijoms, bankroto byla iš viso nekeliamą. Nekeliamą ji ir Lietuvos nacionaliniam radijui ir televizijai, nors to nenumato Bankroto įstatymas, bet tai nustato specialus įstatymas. Paminėtina ir tai, kad nekeliamą bankroto byla Lietuvoje ir fiziniam asmeniui, todėl kreditorius šiuo atveju bankroto procesu negali pasinaudoti⁸⁰.

Kreditorius inicijuoti bankroto bylą gali tik tada kai jis Bankroto įstatymo nustatyta tvarka raštu perspėja įmonės vadovą apie tokio veiksmo atlikimą. Toks „draugiškas“ raginimas įvykdyti išipareigojimus turi būti įvykdytas per trisdešimt dienų nuo tokio kreditoriaus raginimo. Raginimo terminas gali būti nustatytas ir ilgesnis laikotarpis, tačiau jis negali būti trumpesnis nei trisdešimt dienų. Tokio veiksmo įtvirtinimas įstatyme skatina suinteresuotas šalis (kreditorius ir įmonę skolininkę) siekti kilusį konfliktą spręsti taikiai, siekiant derybų ir ieškant kompromiso. Tuo nežlugdant įmonės skolininkės ir tenkinant kreditoriaus reikalavimus. Galima laikyti tokį veiksmą „džentelmeniškumo“ ženklu. Tuo labiau, jeigu įmonė skolininkė yra vykdanči ūkinę – komercinę veiklą ir turi laikinus finansinius sunkumus (yra laikinai nemoki), kurią galima išspręsti perskirsčius mokėtinas skolas ir išipareigojimus, pakeitus skolų padengimo grafikus ir pan. Tačiau toks raginimas nėra būtinas, jeigu įmonė, neatsiskaitanti su kreditoriais, nevykdo jokios veiklos, negauna pajamų, neturi turto galima sakyti yra pasyvi ūkinėje komercinėje veikloje ir nesiekia vystyti verslą. Tokiu atveju Bankroto įstatymas apsaugo kreditorius ir leidžia kreditoriui kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo per vieną mėnesį nuo grąžinto vykdomojo rašto gavimo.

⁷⁸ Įmonių bankroto valdybos departamentas prie Ūkio ministerijos. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2007 m. sausio – birželio mėn. apžvalga. 2007-09-27 Nr. (A4)-275.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

Į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei gali kreiptis ir įmonės likvidatorius, kai išaiškėja, kad įmonė negalės įvykdyti visų savo įsipareigojimų. Tai yra likvidatoriui nustačius, kad likviduojama įmonė negali įvykdyti savo turimus įsipareigojimus, kadangi ji yra nemoki.

Nors pareiškimas teismui (CPK 135 str. 1 d. 4 p.) ir yra bankroto bylos iškėlimas, tačiau šį reikalavimą kreditorius kelia tik dėl neįvykdytų atsakovo įsipareigojimų. Kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo turėtų būti traktuojamas kaip *ultima ratio*, skirta skolai iš įmonės skolininkės atgauti⁸¹.

Iškėlus įmonei bankroto bylą, skolininkas (bankrutuojanti įmonė) praranda galimybę disponuoti savo turtu ir savarankiškai dalyvauti ūkiniuose, komerciniuose bei kituose teisiniuose santykiuose, t.y. praranda materialinį, ir procesinį veiksnumą, o vietoj bankrutuojančios įmonės tai daro teismo paskirtas administratorius⁸². Bankroto bylos iškėlimas įmonei skolininkei sukelia labai sunkių padarinių, todėl yra būtina, kad bankroto bylos būtų keliamos tik visapusiškai išsiaiškinus visas teisiškai reikšmingas aplinkybes ir įsitikimus tokių bylų kėlimo būtinybe bei nustačius bankroto bylos išlėlimo sąlygas⁸³.

Kreditorius gindamas savo teises gali pasinaudoti ne vien bankroto bylos iškėlimu skolininkui, jo teisių gynimą reglamentuoja CK, Restruktūrizavimo įstatymas. Kreditorius turi būti aktyvus gindamas savo teises ir susigrąžindamas iš skolininkų skolas. Lietuvos teisinėje sistemoje yra nustatyta galimybė nemokią įmonę restruktūrizuoti, kas kreditoriui būtų naudinga tuo atžvilgiu, kad taikant įvairias priemones, pavyzdžiui, skolų mokėjimo atidėjimą, darbuotojų atleidimą, tam tikro turto pardavimą, skolininkas gali išvengti bankroto, gali būti atkurtas jo mokumas ir per tam tikrą laiką gražinta visa ar dalis skolos kreditoriui. Toks skolų gražinimo būdas gali būti naudingas tada, kai bendrovė gamina paklausią produkciją ar teikia reikalingas paslaugas, turi realizavimo rinkas, bet kartu turi ir laikinų finansinių sunkumų. Tokiu atveju kreditoriui labiau apsimoka kelti tokiam skolininkui restruktūrizavimo bylą, o ne sklepti bankrotą, kurio metu dažniausiai patenkinama tik maža dalis kreditoriaus reikalavimų⁸⁴.

Dar vienas kreditoriaus teisių gynimo būdas yra nustatytas CK 6.66 straipsniu, kuris nustato, kad kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius (*actio Paulina*), kurių pastarasis neprivalėjo sudaryti, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus

⁸¹ Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija, 2004, Nr.57 (49), P.87.

⁸² Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas Nr.IX-216. Žin., 2001, Nr. 31-1010

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ A. Šidlauskas. Kaip susigrąžinti skolą? // Juristas, 2005, Nr. 12, P. 40.

teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti. Sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės. Šis civilinis teisės institutas praktikoje gali būti taikomas tada, kai skolininkas nujausdamas grėsmę, pusvelčiui perleidžia savo turtą susijusiems asmenims⁸⁵. Tokius sandorius pripažinti negaliojančiais galima tik kai trečiasis asmuo, sudarydamas su skolininku sandorį, buvo nesąžiningas, t.y. žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises⁸⁶.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija civ. byloje UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. individualią įmonę „Altana“ dėl pirkimo-pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia aiškino, kad: „tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje pripažįstama, kad *actio Pauliana* institutas skirtas kreditoriaus teisėms apginti nuo tokio nesąžiningo skolininko, kuris, perleidęs savo turtą trečiajam asmeniui, tampa nemokus, todėl negali vykdyti savo prievolės kreditoriui ir taip pažeidžia kreditoriaus teises. Kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana*, pirmiausia siekia atkurti pažeistą skolininko mokumą sugrąžinant tai, ką skolininkas nesąžiningai ir be pagrindo perleido kitiems asmenims. Atkūrus pažeistą skolininko mokumą, padidėja kreditoriaus galimybė, kad skolininkas visiškai arba bent iš dalies įvykdys savo prievolę“⁸⁷.

Sandorio pripažinimas negaliojančiu yra tik priemonė atkurti skolininko pažeistą mokumą ir sugrąžinti skolininką į ankstesnę turtinę padėtį (LAT 2001 m. vasario 21 d. nutartis Nr. 3K-3-201/2001, AB „Turto bankas“ v. AB „Rimeda“ ir kt., kat. 31.6.1).

Netiesioginis ieškinys, daikto sulaikymas, priverstinė hipoteka, palūkanos – taip pat galimi kreditoriaus veiksmai užtikrinant skolininko įsipareigojimų įvykdymą.

CK reglamentuoja ir kitus kreditorių teisių gynimo bei skolos išieškojimo būdus iš skolininko, o taip pat ir kreditoriaus atsakomybę. CK 6.8 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad „dėl vieno iš bendraskolių nemokumo atsirandantys nuostoliai paskirstomi lygiomis dalimis kitiems bendraskoliams, išskyrus atvejus, kai jų prievolės dalys nelygios“; pagal CK 6.9 straipsnio 1 dalį „tai, ko vienas iš bendraskolių dėl savo nemokumo nesumoka solidariają pareigą įvykdžiusiam skolininkui, turi padengti lygiomis dalimis kiti bendraskoliai, išskyrus atvejus, kai jų skolos dalys nelygios“; CK 6.23 straipsnio 3 dalis nustato, jog tuo atveju, „kai kreditorius atsisako solidariojo

⁸⁵ A. Šidlauskas. Kaip susigrąžinti skolą? // Juristas, 2005, Nr. 12, P. 45.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis c.b. UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. individualiai įmonei „Altana“ (c.b. Nr. 3K-3-168/2007. Procesinio sprendimo kategorija 35.6.1 (S)).

reikalavimo vienam iš bendraskolių, o kitas iš bendraskolių tapo nemokus, nemokaus bendraskolio dalis paskirstoma kitiems bendraskoliams, išskyrus bendraskolio, dėl kurio buvo atsisakyta solidariojo reikalavimo, dalį“; CK 6.66 straipsnio 1 dalis nustato, kad „sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, jeigu dėl jo skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės“; pagal CK 6.80 straipsnio 2 dalį „jeigu kreditorius nepasinaudojo laiduotojo nurodymu ir pirmiausia nenukreipė išieškojimo į nurodytą konkretų pagrindinio skolininko turtą, tai kreditorius atsako už po to atsiradusį pagrindinio skolininko nemokumą tiek, kokia yra laiduotojo nurodyto turto vertė“; CK 6.105 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „jeigu reikalavimo teisė perleidžiama atlygintinai, tai pradinis kreditorius atsako tik už perleidimo metu buvusį skolininko nemokumą ir tik tiek, kokio dydžio sumą gavo už perleidimą“; CK 6.140 straipsnis numato, kad tuo atveju, „kai skolininkas tampa nemokus, kreditoriai gali įskaityti savo reikalavimus, nors jų terminas ir nesuėjęs, jeigu įstatymai nenustato ko kita“; pagal CK 6.317 straipsnio 6 dalį „jeigu pirkimo-pardavimo sutartis numato, kad pirkėjas kainą sumoka tik po daiktų perdavimo, o po sutarties sudarymo jis tapo nemokus, tai pardavėjas perduoti daiktų neprivalo“; CK 6.345 straipsnio 2 dalis nustato, kad tuo atveju, „kai pirkėjas tampa nemokus, pardavėjas negali išreikalauti daiktų, už kuriuos nesumokėta, jeigu per protingą terminą pirkėjo administratorius pasiūlo sumokėti kainą ar pateikia šios prievolės įvykdymo užtikrinimą“; pagal CK 6.753 straipsnio 3 dalį, „jeigu kelionės organizatorius dėl savo nemokumo ar kitų priežasčių negali tinkamai įvykdyti sutarties, jis privalo imtis priemonių, kad jo pareigas perimtų kitas asmuo“⁸⁸.

Iš to seka, kad plačiąja prasme vertinant subjekto gebėjimą ar negebėjimą laiku vykdyti savo prievolės (nemokumą) nėra būtina visais atvejais sieti skolos pradelsimo laikotarpio su skolininko turtine būkle. Tokį nemokumo vertinimo požiūrį patvirtina ir Bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punkto antroji sakinio dalis, kurioje sakoma, kad bankroto byla iškeliamą (įmonė nemoki), jei įmonė daugiau kaip 3 mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą. Beje, Bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 2 punkte yra pateiktas dar platesnis nemokumo sąvokos traktavimas, nes numatyta, kad bankroto byla iškeliamą, jei įmonė viešai paskelbė ar kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir (arba) neketina vykdyti savo įsipareigojimų. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad šiame straipsnyje įmonės negebėjimas vykdyti savo prievolės (įmonės nemokumas) nėra siejamas nei su

⁸⁸ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

skolos pradelsimo terminu, nei su pradelstu skolu ir turto santykiu. Taigi gali buti ir bus atveju, kai bankroto byla keliamas (imone nemoki), jei ji nevykdo savo isipareigojimu palyginti nedideli laikotarpj, o pradelstu skolu dydis nera labai reikšmingas, lyginant su disponuojamu turtu⁸⁹.

Vertetu pamineti, jog Bankroto istatymo 1 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad banku, kreditu uniju, draudimo imoniu, zemės ūkio imoniu, vertybiniu popierių viešosios apyvartos tarpiniku ir kitu imoniu bei istaigu bankroto proceso ypatumus gali nustatyti kiti šių imonių ir viešųjų istaigu veiklą reglamentuojantys istatymai. Vadinasi, atskiri istatymai gali nustatyti ir kitokias atitinkamų subjektu nemokumo būklės įvertinimo sąlygas (nemokumo kriterijus). Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos banku istatymo 84 straipsnyje nurodoma, kad sąlygas, kurioms esant bankas gali būti pripažįstamas nemokiu, ir banko nemokumo apskaičiavimo ir įvertinimo tvarką nustato priežiūros institucijos teisės aktai, o banko bankroto bylą teismas iškelia, tik jeigu yra priežiūros institucijos išvada dėl banko nemokumo; kredito unijos bankroto bylos iškėlimo, teismo nagrinėjimo ir likvidavimo dėl bankroto procedūra atliekama remiantis Lietuvos Respublikos banku istatymu; Lietuvos Respublikos draudimo istatymo 129 straipsnyje yra įtvirtinti draudimo imonės bankroto ypatumai, pagal kuriuos draudimo imonės bankroto procesas vyksta tik teismo tvarka pagal Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos arba kitų asmenų pareiškimą, kurį nagrinėdamas teismas prieš priimdamas sprendimą iškelti bankroto bylą privalo gauti Lietuvos Respublikos draudimo priežiūros komisijos, kuri, beje, teismui pateikia ir administratoriaus kandidatūrą, išvadą dėl draudimo imonės nemokumo; finansų maklerio imonės bankroto procedūra nagrinėjama tik teismo tvarka, o pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo finansų maklerio imonei turi teisę Vertybinių popierių komisija ir kt.⁹⁰.

Nagrinėjant nemokumo būklės įvertinimo ir atitinkamų priemonių taikymo subjektams, kurie laiku nevykdo savo prievolių, problemas, reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad Lietuvos Respublikos imonių restruktūrizavimo istatyme yra vartojama sąvoka „imone, turinti laikinų finansinių sunkumų“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nagrinėjo civilinėje byloje UAB „Baltijos žuvys“ direktoriaus A. Žiogo v. UAB „Baltijos žuvys“ dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, konstatavo, kad imonės restruktūrizavimo byla gali būti keliamas, jeigu imonės

⁸⁹ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22.

⁹⁰ *Ibid.*

finansiniai sunkumai yra laikini. Ir įmonės laikiniais finansiniais sunkumais pripažintini sunkumai, kurie tęsiasi ilgiau kaip tris mėnesius, bet ne keletą metų⁹¹.

Tai suprantama kaip įmonė, kuri negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus 3 mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) raštiško reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas. Šiuo atveju įmonė, kuri laiku neįvykdė savo prievolės (laiku nemokėjo kreditoriui) gali būti restruktūrizuojama (jai gali būti taikomos priemonės, skirtos mokumui atkurti), jeigu ši įmonė neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) daugiau kaip 3 mėnesius po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) raštiško reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, įmonė nėra nutraukusi ūkinės komercinės veiklos ir jai neiškelta bankroto byla ar nepradėtas bankroto procesas ne teismo tvarka⁹².

Beje, Lietuvos apeliacinis teismas 2006 m. balandžio 6 d. nutartyje civilinėje byloje UAB „Reprodukcija“ v. UAB „Klaipėdos reklamos centras“ (bylos Nr. 2-196/2006 m., kat. 126.2) išaiškino, jog vien galimo įsiskolinimo buvimo ar galimo skolos neapmokėjimo faktas, esant neapibrėžtam jo dydžiui bei ginčui dėl skolos fakto (taip pat žr. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. birželio 1 d. nutartį civ. byloje J. K. v. P. P. TŪB „LPS“ (bylos Nr. 2-322/2006 m., kat. 126.2), negali būti savarankišku pagrindu bankroto bylai iškelti⁹³.

Byloje pažymėta, kad „Bankroto įstatymo 5 straipsnio 4 dalis įpareigoja kreditorių, pateikusį pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, pridėti prie pareiškimo tokio reikalavimo pagrindumą įrodančius dokumentus, tai yra įrodyti savo reikalavimo į skolininką teisę. Todėl kreditorius privalo pateikti pakankamus įrodymus, kurie neginčijamai patvirtintų skolos buvimą ir sudarytų pagrindą reikalavimui iškelti bankroto bylą reikšti⁹⁴.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis c. b. UAB „Baltijos žuvis“ direktoriaus Arvydo Žiogo v. UAB „Baltijos žuvis“ (c.b. Nr. 3K-3-69/2006. Procesinio sprendimo kategorijos: 127.1; 127.2 (S)).

⁹² Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

⁹³ Lietuvos apeliacinis teismas 2006 m. balandžio 6 d. nutartyje civ. byloje UAB „Reprodukcija“ v. UAB „Klaipėdos reklamos centras“ (bylos Nr. 2-196/2006 m., kat. 126.2). Taip pat Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. birželio 1 d. nutartį c. b. J. K. v. P. P. TŪB „LPS“ (bylos Nr. 2-322/2006 m., kat. 126.2).

⁹⁴ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

Jeigu tuo metu, kai įmonė yra likviduojama įmonių veiklą reglamentuojančių kitų įstatymų nustatyta tvarka, išaiškėja, kad ji negalės įvykdyti visų savo įsipareigojimų, įmonės likvidatorius privalo nedelsdamas sustabdyti visus mokėjimus ir ne vėliau kaip per 15 dienų nuo šios būklės nustatymo dienos pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei⁹⁵. Praktikoje nemokumo būklės nustatymas gali paaiškėti įvairiai, pavyzdžiui, paaiškėjus naujiems įmonės įsipareigojimams, dingus arba žuvus įmonės turtui, tampa neįmanoma išreikalauti debitorines įmonės skolas ir pan. Tačiau praktikoje sudėtinga nustatyti, ar įmonės likvidatorius neuždelsė pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo, juolab, kad už tokių veiksmų neatlikimą laiku, galiojantys įstatymai nenustato jokių sankcijų⁹⁶. Taigi bankrotas šiuo atveju nėra siejamas su tokiu įmonės nemokumo konstatavimu, kai nebuvo įvykdyti įsipareigojimai, kurie viršija pusę į įmonės balansą įrašyto turto vertės. Kitaip tariant, nėra reikalaujama įrodinėti absoliutų įmonės nemokumą – negalėjimą mokėti (padengti) savo skolų nei dabar, nei neturėjimo galimybės tai padaryti ateityje⁹⁷.

Kreditoriams aišku kai įsipareigojimus nevykdo ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, tačiau kyla sunkumų, kai skolininkas individualios įmonės savininkas.

Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo⁹⁸. Individualios įmonės turtas yra individualios įmonės nuosavybėn perduotas individualios įmonės savininkui asmeninės nuosavybės teise priklausęs turtas, taip pat turtas, įgytas individualios įmonės vardu. Individualios įmonės savininkui ir jo sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas perduodamas individualiai įmonei patikėjimo teise, jeigu sutuoktiniai nesusitaria kitaip⁹⁹. Jeigu individuali įmonė yra juridinis asmuo, kuris užsiima komercine – ūkine veikla ir savo vardu sudaro sandorius, tai ir jo nemokumo atveju, kreditoriai, gindami savo teises, gali inicijuoti bankroto bylos pradžią. Tik į kokią turto dalį kreditoriai gali pretenduoti: tik individualios įmonės nuosavybėn esantį turtą ar į įmonės ir savininko turtą?

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2006-10-30 nutartimi, civilinėje byloje Akcinė bendrovė bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R.K., trečiajam asmeniui bankrutuojančiai V. Keinio įmonei „VIVA“ dėl skolos priteisimo (civ. byla. Nr. 3K-3-428/2006, procesinio sprendimo kategorijos: 27.3.2.5; 36.2; 126.5;

⁹⁵ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. < <http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc> >žr. 2008-02-22.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas Nr. IX-1805, VŽ 2003, Nr. 112-4991.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas Nr. IX-1805, VŽ 2003, Nr. 112-4991.

126.8 (S)), pažymi, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl įmonių bankrotą reglamentuojančių įstatymų aiškinimo ir taikymo, yra suformulavęs praktiką, jog tais atvejais, kai bankroto byla iškeliamą įmonei, kurios turtas neatskirtas nuo įmonininko ar jos narių turto, įmonės savininkas (savininkai) administratoriui privalo pateikti viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio bendraja jungtine nuosavybe; teismas turi imtis priemonių, kad šis turtas būtų išsaugotas iki bylos išnagrinėjimo ir prireikus būtų galima į jį nukreipti išieškojimą, išskyrus tą jo dalį, į kurią išieškojimas negali būti nukreiptas pagal CPK priedelį Nr. 2; bankrutavusios įmonės savininkas turi dalyvauti byloje bendraatsakoviu (tap pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-1099/2003 Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. N.Š., 2004 m. birželio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-7-308/2004 AB „Ūkio bankas“ v. A.L.). Teisėjų kolegija taip pat konstatuoja, kad kai bankroto byla iškeliamą individualiai (personalinei) įmonei, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, tai visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku (savininkais), kaip privačiu fiziniu asmeniu (privačiais fiziniais asmenimis) – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas. Šią išvadą, be kita ko, lemia individualios įmonės, kaip civilinių teisinių santykių subjekto, atsakomybės už prievolės specifika¹⁰⁰.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, 2004-06-22 nutartimi civilinėje byloje tarp ieškovo akcinės bendrovės Ūkio banko v. atsakovą A.L. dėl įsiskolinimo priteisimo (civ. b. Nr. 3K-7-308/2004, bylų kategorija: 21.2.2.6; 125.5; 125.6), nusprendė, kad kai likviduojama dėl bankroto individuali (personalinė) įmonė, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės asmuo (CK 2.50 straipsnio 4 d.) ir nėra šio juridinio asmens dalyvio turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, kad šios įmonės savininko (dalyvio) prievolės prieš įmonės kreditorius pasibaigia (CK 6.128 straipsnio 3 dalis)¹⁰¹.

Tačiau, jeigu ribotos civilinės atsakomybės įmonės nemokumo požymius galima nustatyti pagal įmonės skolininkės finansiniuose dokumentuose pateiktus

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-10-30 nutartis, c. b. AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R.K., trečiajam asmeniui bankrutuojančiai V. Keinio įmonei „VIVA“ (civ. byla. Nr. 3K-3-428/2006, procesinio sprendimo kategorijos: 27.3.2.5; 36.2; 126.5; 126.8 (S)). Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 19 d. nutartis, c.b. Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. N.Š., (c.b. Nr. 3K-3-1099/2003).

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos 2004-06-22 nutartis c. b. AB Ūkio banko v. A.L. (c. b. Nr. 3K-7-308/2004, bylų kategorija: 21.2.2.6; 125.5; 125.6).

duomenis ir rodiklius, ir jais remiantis kreditorius gali inicijuoti bankroto procedūrą teigdamas, kad įmonė skolininkė yra nemoki (įvertinęs įmonės skolininkės turto ir įsipareigojimų santykį). Tai kokius rodiklius kreditorius ir/ar teismas turi vertinti norėdami nustatyti individualios įmonės nemokumo kriterijų? Individualios įmonės turta sudaro, turtas, kurį įsigija įmonė savo vardu; turtas, kurį įnešė individualios įmonės savininkas, surašydamas turto perdavimo aktą; bei individualios įmonės savininkui ir jo sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausantis turtas perduodamas individualiai įmonei patikėjimo teise. Finansiniuose dokumentuose (pažymėtina, kad pajamų deklaracijoje tokios informacijos nėra) bus nurodytas tas turtas, kuris nuosavybės teise priklauso įmonei. Remiantis finansiniais rodikliais bus skaičiuojamas įmonės nemokumas, t.y., individualios įmonės turtas lyginamas su įsipareigojimais. Ar nemokumo rodikliui neturi turėti įtakos individualios įmonės savininko asmeninis (šeimos) turtas, turtas kurio savininkas nėra perdavęs naudoti individualios įmonės veiklai? Kodėl, anot teismo, „kai bankroto byla iškeliamą individualiai (personalinei) įmonei, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, tai visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku (savininkais), kaip privačiu fiziniu asmeniu (privačiais fiziniais asmenimis) – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas“¹⁰². Remiantis šia nuostata, teigtina, kad į kreditorių sąrašą patenka ne tik individualios įmonės kreditoriai, bet ir kreditoriai, kurie sudarė sandorius su fiziniu asmeniniu, kuris yra individualios įmonės savininkas. Tada teismai ir/ar kreditoriai vertindami individualios įmonės nemokumą, turi vertinti ne tik individualios įmonės nuosavybės priklausančio turto ir įsipareigojimų santykį, bet ir fizinio asmens turimo turto ir įsipareigojimų santykį, išskyrus tą turto dalį, į kurią pagal CPK 668 str. išieškojimas negali būti nukreiptas¹⁰³. Kyla problemų dėl asmeninio turto vertės nustatymo, ir skaičiuojant nemokumo rodiklį gali būti, kad gauti rezultatai leis kostatuoti, kad skolininkas yra mokus, ir bankroto procedūros nebus galima pradėti. Yra tikimybės, kad savininkas (kaip fizinis asmuo) pateiks sąrašą ne viso turimo turto. Apeliacinis teismas minėtoje nutartyje pabrėžė, jog pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas pareiškimą iškelti bankroto bylą individualiai įmonei, turi imtis priemonių išaiškinti visą įmonės ir jos savininko turimą turta (pareikalauti pateikti viso turimo turto sąrašą), tarp jo

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-10-30 nutartis, c. b. AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R.K., trečiajam asmeniui bankrutuojančiai V. Keinio įmonei „VIVA“ (civ. byla. Nr. 3K-3-428/2006, procesinio sprendimo kategorijos: 27.3.2.5; 36.2; 126.5; 126.8 (S)).

¹⁰³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas Nr. IX-743, VŽ, 2002, Nr. 36-1340.

ir esantį bendrąja jungtine nuosavybe¹⁰⁴. Teismui nustatant nemokumą reikės daugiau laiko ir lėšų tokiam faktui nustatinėti.

Šiuo atveju individualios įmonės savininkas, būdamas tos įmonės administracijos vadovas, atsako už sudarytus sandorius, priimtus įsipareigojimus ir sėkmingą ar nesėkmingą verslą visu įmonės ir savo asmeniniu turtu. Tuo tarpu ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens administracijos vadovas lyg ir apsaugotas nuo savo asmeninio turto praradimo, jeigu įmonė patirs nesėkmę rinkoje ir negalės įvykdyti įsipareigojimų, kadangi nukreipti išieškojimą į juridinio asmens dalyvio turtą yra sudėtinga. Tam turi būti nustatyti nesąžiningi juridinio asmens dalyvio veiksmai.

1.2. Įmonių administracijos vadovų atsakomybė dėl įmonės nemokumo ir bankroto paskelbimo

Jeigu kreditoriai nesikreipia į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, šio procesą inicijuoti gali įmonės vadovas arba savininkas. Tai reglamentuoja Bankroto įstatymo 8 straipsnis.

Bankroto byla iškeliamą, jeigu teismas nustato, kad yra bent viena iš šių sąlygų:

- i) įmonė yra nemoki;
- ii) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir (arba) neketina vykdyti savo įsipareigojimų.

Nors praktikoje įmonės savininkai, jos administracijos vadovas ar likvidatorius į teismą kreipiasi, dėl bankroto bylos iškelimo, gana retai, nes jie nėra asmeniškai suinteresuoti nusišalinti nuo įmonės valdymo, tačiau dažniausiai jų kreipimąsi į teismą sąlygoja būtent siekis apsaugoti savo, o ne kreditorių interesus. Pavyzdžiui, kai nemoki įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo ir įmonės savininkas savo turtu asmeniškai atsako už įmonės įsipareigojimus, savininkas yra suinteresuotas, kad privalomi mokesčiai, įmokos už nevykdomus įsipareigojimus, mokėtinos palūkanos, netesybos nedidintų įmonės skolų¹⁰⁵.

Bankroto įstatyme nustatytas įmonės administracijos vadovo atsakomybė, pačiam savalaikiai kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėkimo ryšium su tuo, kad įmonė yra nemoki ir negali atsiskaityti su kreditoriais. Bankroto įstatymo 10 straipsnio 10

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinis teismo 2006 m. gegužės 18 d. nutartis, c. b. UAB „Reprodukcijos studija“ v. S. Š. II (bylos Nr. 2-313/2006 m., kat. 126.2).

¹⁰⁵ Įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė, 2002, Nr.2-3, P.62.

punkte sakoma, kad kai teismas daro pakankamai pagrįstą prielaidą, kad įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, jis turi pasiūlyti asmeniui, pateikusiam pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, įmokėti į teismo depozitinę sąskaitą sumą, kuri negali būti didesnė kaip 10 000 litų. Ši suma skiriama administravimo išlaidoms padengti. Vėliau kreditorius turi teisę kreiptis į teismą ir paprašyti šią sumą priteisti iš įmonės vadovo ir (ar) savininko dėl to, kad šis (šie), įmonei tapus nemokia, nepateikė pareiškimo teismo dėl bankroto bylos iškėlimo¹⁰⁶.

Įmonės vadovas, savininkas (savininkai) privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir šis (šie) nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, arba įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų (Bankroto įstatymo 8 straipsnio 1 dalis). Taigi viešojo intereso gynimo tikslais Bankroto įstatyme nustato ne tik įmonės administracijos vadovo ir savininko (savininkų) teisę, tačiau kartu ir jų pareigą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, esant bent vienam iš paminėtų bankroto bylos iškėlimo pagrindų. Tai visiškai suprantama, nes būtent šie asmenys pirmiausiai ir geriausiai žino (privalo žinoti) įmonės finansines galimybes bei privalo tinkamai ir operatyviai reaguoti į bet kokius finansinės padėties pasikeitimus, priimdami dėl to atitinkamus sprendimus. Tinkamas šios pareigos vykdymas yra viena iš priemonių, kurios pagalba užtikrinama įmonės kreditorių turtinių interesų apsauga, o tai yra vienas iš pagrindinių bankroto proceso tikslų¹⁰⁷.

Praktikoje dažniausiai įmonės savininko teisė inicijuoti bankroto bylos įmonei iškėlimą realizuojama esant šioms aplinkybėms: kai nemoki įmonė yra neribotos atsakomybės juridinis asmuo ir įmonės savininkas savo turtu asmeniškai atsako už įmonės prievoles ir įsipareigojimus, dėl to įmonės savininkas yra suinteresuotas, kad privalomi mokesčiai, įmokos, už nevykdomus įsipareigojimus mokėtinos palūkanos, netesybos ir pan. nedidintų įmonės skolų, kai nemokios įmonės savininkas yra valstybė ar savivaldybė (ar jų institucijos), kai yra poreikis pasinaudoti galimybe gauti Garantinio fondo lėšas atsiskaityti su nemokios įmonės darbuotojais, kai norima sumažinti kreditorių patiriamus nuostolius. Taigi nors Bankroto įstatyme ir yra įtvirtinta imperatyvi įmonės savininko ir administracijos vadovo pareiga dėl bankroto bylos inicijavimo, kuri visų pirma suformuluota tuo tikslu, kad kuo operatyviau reaguojant į įmonės finansinės

¹⁰⁶ A. Šidlauskas. Kaip susigrąžinti skolą? // Juristas, 2005, Nr. 12, P. 40.

¹⁰⁷ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

veiklos sutrikimus kuo efektyviau būtų apginti kreditorių interesai, tačiau ji visiškai neapsaugo kreditorių teisių, jeigu įmonės vadovai ir savininkai yra nesąžiningi ir nevykdo jiems priskirtų pareigų. Reikia pripažinti, kad neefektyvus šiuo aspektu yra ir administracinės atsakomybės taikymas – Lietuvos Respublikos administracinių teisių pažeidimo kodekso (toliau tekste - LR ATPK) 50(6) straipsnyje įmonių administracijos vadovams yra numatyta administracinė bauda nuo 5 000 iki 10 000 litų už kreditorių teisių pažeidimą, taip pat ir už pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo teismui nepateikimą. Už pakartotinį tokio pažeidimo padarymą numatyta bauda nuo 10 000 iki 50 000 litų¹⁰⁸.

Bendrajai prasme nemokumo procesas traktuotinas kaip žalingas ir destruktivus, kadangi jo metu kreditoriai patiria žalą dėl įmonėje-skolininke prarasto turto. Šiuo atveju vadovų kaltės (atsakomybės dydžio) nustatymas yra vienas reikšmingesnių nemokumo proceso klausimų. Vadovai, kurie yra įpareigoti valdyti turta savininkų naudai, paprastai turėtų būti atsakingi už patiriamus praradimus¹⁰⁹.

Nemokumo problemas, krizių valdymą nagrinėjančiuose užsienio šalių leidiniuose yra išskiriami šie aplaidžios ar/ir nusikalstamos vadovų veikos atvejai:

- apgaulinga veikla. Pavyzdžiui, nepagrįstas (tyčinis) išsiskolinimas, kai vadovas iš anksto žino, kad įmonė neturės jokių galimybių apmokėti skolas. Pagrindinis sunkumas – įrodyti vadovo kaltę, kadangi vadovas gali teigti, kad „nuoširdžiai“ tikėjo įmonės vykdomos veiklos perspektyva;

- neatsakinga (pernelyg rizikinga, nerūpestinga) veikla, pavyzdžiui, dėl neatsargių (neapgalvotų) mokėjimų atsiradęs išsiskolinimas;

- nustatyto reglamento, sekti kapitalo mažėjimą, neįvykdymas, tai yra nevykdymas prievolės imtis atitinkamų veiksmų, jei kapitalas sumažėjo daugiau kaip 50 proc.;

- klaidingi verslo sprendimai, vedantys į nemokumą, pavyzdžiui, priiimti įsipareigojimai didesni už įmonės galimybes arba suformuotas netinkamas veiklos biudžetas, arba išmokėti per dideli dividendai¹¹⁰.

Atvejis, kai teisės aktuose įtvirtinta vadovų personalinė (asmeninė) atsakomybė dėl galimo įmonės nemokumo, turi keletą privalumų. Tokiu atveju:

¹⁰⁸ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ *Ibid.*

- tikėtina, kad įmonės veikla bus stabdoma laiku, leidžiant kreditoriams išvengti didesnių praradimų;

- dėl nustatytų „kietų“ sankcijų vadovams (kaltininkams) geresnė įmonės valdymo kontrolė;

- kai gresia finansiniai sunkumai, racionalesni vadovybės veiksmai ieškant profesionalių sprendimų¹¹¹.

Kita vertus, pernelyg griežtas personalinės atsakomybės akcentavimas praktikoje turi ir savų trūkumų:

- pernelyg skubotai sustabdant sudėtingoje finansinėje situacijoje esančios įmonės veiklą, gali būti likviduotas verslas, kuris, esant kitokiam sprendimui, būtų galėjęs išlikti;

- vadovai nenori plėtoti veiklos, nes žino, kad, nepasisekimo atveju tokia veikla bus traktuojama, kaip nesugebėjimas susidoroti su atsirandančiais sunkumais, atitinkamai jie vengia platesnio bendradarbiavimo (partnerystės) su kitomis įmonėmis, nes tada privalu prisiišti papildomus išpareigojimus;

- vadovų iniciatyvą (jų sprendimus) varžo žinojimas, kad nepasisekus jų veiksmai bus kritiškai vertinami teismo, kreditorių ar/ir kitų asmenų, kurių požiūris į verslo riziką gali būti visiškai priešingas¹¹².

Vadovo asmeninė atsakomybė yra labai svarbus institutas, savo esme nulemiantis vienu ar kitu verslo sprendimų priėmimą, nes visapusiškai realizuoti savo sugebėjimus vadovai gali tik tada, kai jie apsaugoti nuo nepagrįstos kritikos, net jeigu jų priimti nepasiteisinę sprendimai privestų prie nemokumo¹¹³.

Pagal Lenkijos nemokumo įstatymo 11 straipsnį asmuo yra nemokus, kai negali sumokėti skolų suėjus terminui. Pagal Lenkijos nemokumo įstatymą nemokumo bylai iškelti pakanka, kad skolininkas nors ir laikinai nutraukia einamuosius mokėjimus arba turi kad ir nedidelę skolą¹¹⁴.

JAV skolininkas turi teisę pradėti savanorišką bankroto procedūrą paduodamas teismui prašymą. Pažymėtina, kad pagal skolininko pareiškimą pradėjus bankroto procesą gali būti pradėta įmonės reorganizacija, kuri nėra nulemiama įmonės

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ *Ibid.*

nemokumo būklės. Žinomi atvejai, kai didelės kompanijos pasinaudojo tokia galimybe, siekdamos restruktūrizuoti savo įmonę ir tokiu būdu legaliai suvaržė kreditorių teises¹¹⁵.

Pagal Ispanijos nemokumo įstatymą, nemokumas tai situacija, kai skolininkas nebegali mokėti suėjusių skolų. Jei skolininkas nevykdo pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, tokiu atveju pagal įstatymą bankrotas gali būti pripažintas nusikalstamu, o įmonės vadovams gali būti uždrausta vykdyti bet kokias vadovavimo funkcijas nuo 2 iki 15 metų. Be to, pripažinus bankrotą tyčiniu, teisėjas gali dvejus metus, iki nemokumo bylos inicijavimo, faktiškai įmonei vadovavusius asmenis įpareigoti padengti visus ar dalį kreditorių reikalavimų, nepadengtų nemokumo procedūrų metu. Kad ši nuostata veiktų, įstatymas numato, kad iškėlus bankroto bylą, teisėjas gali areštuoti įmonės vadovų turtą, kad, reikalui esant, iš jų padengtų likusius kreditorių reikalavimus pasibaigus bylai¹¹⁶.

Principinė Ispanijos įmonių veiklą reglamentuojančių įstatymų nuostata yra, kad vadovas veiktų įmonės interesais kaip „tvarkingas verslininkas ir lojalus atstovas“ (Ispanijos Įmonių įstatymo 127 str.). Šiuo atveju preziumuojama, kad protingai ir sąžiningai, pagal įstatymų reikalavimus, veikdamas vadovas laiku pastebi įmonės sunkumus ir jo atsakomybės klausimas nėra svarbus. Atitinkamai Ispanijos kompanijų vadovų atsakomybės klausimą teismai nagrinėja tik tada, kai yra baigtos nemokumo procedūros, t. y., kai yra realizuotas visas įmonės turtas, ir tik tada, kai nemokumas yra klasifikuotas – t. y. priskirtas atsitiktinio ar nusikalstamo kategorijai¹¹⁷. Jei nemokumas nėra nusikalstamas, laikoma, kad jis yra atsitiktinis¹¹⁸.

Prancūzijos teisės normos nustato, kad įmonės pripažinimo nemokia procedūras galima pradėti, jeigu subjektas nesugeba įvykdyti išsipareigojimų iš turimų aktyvų. Nemokumas gali būti paskelbtas nepriklausomai nuo kreditoriaus reikalavimo pobūdžio. Teismas gali išspręsti nemokumo klausimą procedūrų pradžioje pačios įmonės iniciatyva ar prokuroro prašymu¹¹⁹. Pagal Prancūzijos bankroto įstatymą, kiekvienas skolininkas privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo ne vėliau kaip

¹¹⁵ Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. Москва, 1999, P. 43.

¹¹⁶ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹¹⁷ Spanish Law on Insolvency 22/2002 (*Ley 22/2003, de 9 de Julio, Concursal*) <<http://www.iiiiglobal.org/country/spain/LeyConcursal.pdf>>.

¹¹⁸ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹¹⁹ Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. Москва, 1999, P. 110.

per 15 dienų nuo tos dienos, kai skolininkas tapo nemokus. Skolininkas laikomas nemokiu, kai nebegali padengti įsipareigojimų turimu turtu¹²⁰.

Prancūzijos bankroto įstatymas savaime nepreziūuoja vadovų ar kitų su įmonės valdymu susijusių asmenų kaltės, kai kyla įmonės nemokumas. Greičiau Prancūzijos bankroto įstatymas kontroliuoja, ar vadovų elgesys užtikrino adekvatų jų pareigybėse nustatytų funkcijų įgyvendinimą. Atitinkamai asmeninė vadovų atsakomybė išskyla, kai nustatyti šie atvejai:

- kompanijos veikloje priimtas abejotinas sprendimas. Šiuo atveju nebūtina, kad būtų pažeistas konkretus įstatymo straipsnis. Pakanka, kad toks sprendimas gali būti pripažintas aiškiai neatitinkančių kompanijos veiklos tikslų, jos vidinių statutų arba priimant sprendimą pastebimas nerūpestingas elgesys;

- kompanijos įsipareigojimai viršija jos turtą;

- yra priežastinis ryšys tarp priimto sprendimo ir įmonei padarytos žalos¹²¹.

Jei šios sąlygos tenkinamos, kaltas asmuo atsako civiline tvarka. Kaltas asmuo turi padengti kompanijos patirtus nuostolius. Šiuo atveju teismas vertina padarytos žalos apimtį ir nustato, koku dydžiu asmuo turės kompensuoti įmonės nuostolius¹²².

Atskirais atvejais kompanijos bankroto procesas apima ir jos vadovo asmeninį bankrotą kaip papildomą sankciją už netinkamus veiksmus:

- jei vadovas ėjo vadovaujamas pareigas negalėdamas to daryti (veiklos apribojimas);

- norėdamas nutolinti kompanijos nemokumo procedūros pradžią ėmėsi nuostolingų priemonių atgauti lėšas (pvz., nustatė aukštas produkcijos kainas);

- prisiėmė kompanijos vardu papildomų įsipareigojimų, kai grėsė nemokumas;

- patenkino vieno kreditoriaus reikalavimus;

- praleido 15 dienų nustatytą terminą pareiškimui dėl nemokumo paduoti¹²³.

Anglijoje paskelbti įmonę nemokia gali tik įmonė, administracijos vadovas ar bet kuris iš kreditorių. Kreditoriai gali skelbti įmonę nemokia, jeigu išsiuntė raštišką

¹²⁰ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹²¹ French commercial code

<http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/commercetextA.htm>

¹²² Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹²³ *Ibid.*

priminimą apie pareigų nevykdymą, ir praėjus trims savaitėms reikalavimai nebuvo įvykdyti, o neįvykdytų įsipareigojimų suma didesnė nei 750 tūkst. sterlingų¹²⁴.

Austrijos nemokumo procedūras reglamentuoja du pagrindiniai teisės aktai – 1914 m. Bankroto įstatymas, bei 1914 m. Skolų suderinimo įstatymas. Nemokia įmonė laikoma šiais atvejais:

– įmonė negali sumokėti skolų, kai sueina skolų mokėjimo terminas – įmonė yra nemoki, arba;

– įmonės įsipareigojimai viršija įmonės turtą – įmonė yra nelikvidi¹²⁵.

Nei vienoje iš čia analizuotų valstybių nėra nustatyta fiksuota sankcija už pavėluotą nemokumo procedūrą inicijavimą. Pats pavėlavimo faktas arba nemokumo procedūrą neinicijavimas yra nusikalstamo ar/ir aplaidaus elgesio požymis, kuris naudojamas įrodinėjant asmens kaltės laipsnį, tačiau atsakomybės dydis nustatomas pagal įmonei ir kreditoriams padarytą žalą, atitinkamai įvertinant – kiek jos dydžiui įtakos turėjo pavėluotas nemokumo inicijavimas¹²⁶.

Kaip tam tikra sankcija bankrutavusių įmonių atsakingiems asmenims taikomas apribojimas – apribojama teisė užsiimti ūkine komercine veikla, būti valdymo organų nariais ir pan. Vienose valstybėse tai traktuojama kaip civilinė sankcija (pvz., Ispanija). Kitų valstybių nemokumo sistemas analizuojančioje literatūroje kaip pilietinė (Austrija) ar profesinė (Prancūzija) nuobauda. Tuo tarpu Lenkijos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 4 d. sprendimu (dėl Lenkijos nemokumo įstatyme įtvirtintos šios sankcijos atitikties Lenkijos Konstitucijai) ši atsakingiems bankrutavusių įmonių asmenims taikoma poveikio priemonė įvardinta ne kaip sankcija, o kaip viešo intereso gynimo instrumentas¹²⁷.

Lietuvoje teismas gali pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu, jeigu nustato požymius, rodančius, jog įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, t. y. kad bankrotą nulėmė ne verslo nesėkmė, o tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai, siekiant išvengti įsipareigojimų kreditoriams vykdymo¹²⁸.

¹²⁴ Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. Москва, 1999, P. 117.

¹²⁵ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹²⁶ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis c. b. bankrutuojančio UAB „Laisvės“ kino teatro kasaciniame skunde (c. b. Nr. 3K-3-680/2004. Bylų kategorija: 125.6).

Kasacinio teismo teisėjų kolegija įvertinusi nurodytas aplinkybes konstatuoja: tai, kad įmonės pagrindinis akcininkas, žinodamas apie tikrąją įmonės sunkią turtinę bei finansinę padėtį, už žymiai mažesnę kainą, nei to turto įmonėje įgijimo kaina, perima faktiškai nemokios įmonės likusį turtą, yra vertintina kaip sąmoningas įmonės bei įmonės kreditorių reikalavimų patenkinimo sužlugdymas, t. y. tyčinis bankrotas. Įmonės tyčiniu bankrotu pripažintini visi atvejai, kai dėl įmonės valdymo organų sąmoningų sprendimų įmonės turtas yra perleidžiamas, iššvaistomas, sunaikinamas ar sugadinamas, jei dėl tokių veiksmų įmonė gauna žymiai mažesnę naudą, nei yra to turto reali rinkos vertė, ir tokių veiksmų padariniu tampa įmonės nemokumas. Įmonės tyčiniu bankrotu laikytini ir įvardyti įmonės valdymo organų veiksmai įmonei esant faktiškai nemokiai, dar labiau pabloginantys įmonės turtinę padėtį, jei dėl tokių veiksmų, t. y. finansiškai nepagrįstų (nuostolingų) sandorių arba papildomų įsipareigojimų prisiėmimo, siekiama išvengti atsiskaitymo su kreditoriais¹²⁹.

Kaip rodo nemokumo bylų nagrinėjimo praktika vadovai, savininkai arba likvidatoriai dėl nemokumo bylos iškėlimo kreipiasi pavėluotai, tačiau tenka konstatuoti, kad paprastai jie išvengia atsakomybės dėl netinkamai vykdytų savo pareigų. Dalinai tai gali būti paaiškinama ir tuo, kad pagal minėtus Įstatymus nemokumo situacijos įvardintos nevienodai¹³⁰.

Papildyti Įmonių bankroto ir Įmonių restruktūrizavimo įstatymus nuostata, kad teismas gali priimti sprendimą apriboti teisę užimti viešojo ir/ar privataus juridinio asmens vadovo pareigas asmeniui, kuris privalėdamas nepateikė pareiškimo dėl bankroto (restruktūrizavimo) bylos iškėlimo arba po bylos iškėlimo sunaikino, paslėpė turtą, dokumentus ar kitaip netinkamai vykdė įstatymu apibrėžtas pareigas, arba savo veika trukdė vykdyti nustatytas procedūras¹³¹.

Siekiant, kad nemokumo bylose geriau būtų apginami teisėti kreditorių interesai, teismų praktikoje turėtų būti plačiau naudojamosi LR civilinio kodekso 2.50 str. 3 d. nuostata, kad „kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesažiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis c. b. bankrutuojančio UAB „Laisvės“ kino teatro kasaciniame skunde (c. b. Nr. 3K-3-680/2004. Bylų kategorija: 125.6)..

¹³⁰ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹³¹ *Ibid.*

prievoles savo turtu subsidiariai“, tai yra teismas turėtų aktyviau aiškintis tyčinio bankroto prielaidas, ir tada, kai to nereikalauja kreditoriai¹³².

Bankroto instituto tikslas gali būti nepasiektas ne dėl to, kad reikalaujama absoliutaus įmonės nemokumo įrodymo, nustatant ilgus įsipareigojimų nevykdymo terminus, bet ir dėl to, kad nukreipti išieškojimą į juridinio asmens dalyvio turtą yra sudėtinga. Tam turi būti nustatyti nesažiningi juridinio asmens dalyvio veiksmai. Pagal CK 2.50 straipsnio 2 dalį juridinis asmuo neatsako už juridinio asmens dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytus atvejus. Juridinio asmens dalyvis atsako, kai juridinis asmuo negali įvykdyti savo prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesažiningų veiksmų (CK 2.50 str. 3 dalis)¹³³.

Nėra Lietuvoje ir griežtos įmonių vadovų atsakomybės už tai, kad bankroto byla būtų iškelta laiku. Danijoje nustatyta direktorių pareiga atsakyti kreditoriams įmonės nemokumo atveju, kai įmonė sudarė sandorius turėdama finansinių sunkumų ir buvo nemaža tikimybė, kad ji negalės įvykdyti savo prievolių. Jei laiku Vokietijoje, Ispanijoje, Šveicarijoje nepradeda bankroto proceso įmonės direktorius, jam kyla atsakomybė¹³⁴.

Tais atvejais, kai bendrovės valdymo organo narys kartu yra ir bendrovės akcininkas, gali nesutapti jo, kaip akcininko, ir bendrovės interesai, taip pat jo, kaip akcininko ir bendrovės valdymo organo nario, interesai. Tačiau vienokių ar kitokių asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo nario nuo jo fiduciarinės pareigos veikti išimtinai bendrovės interesais. Tai yra atsakomybės požiūriu prioritetas turėtų būti teikiamas ne akcininkui, o valdymo organo nariui¹³⁵.

Nenustačius Lietuvoje griežtesnės atsakomybės vadovams dėl bankroto bylos inicijavimo ne laiku bei įstatyme nustatytas nemokumo sąlygas, pagal kurias sudaromos prielaidos delsti inicijuoti bankroto byla – didėja tyčinio bankroto tikimybė. Todėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2004 m. gruodžio 13 d. civilinėje byloje pagal atsakovo bankrutuojančio UAB „Laisvės“ kino teatro kasacinį skundą (civilinė byla Nr. 3K-3-680/2004, bylų kategorija: 125.6) nurodė, kad

¹³² Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ *Ibid.*

„tais atvejais, kai įmonė yra faktiškai nelikvidi arba nemoki, turi būti patikrinama, ar tolesnė tokios įmonės veikla buvo nukreipta dar labiau pabloginti įmonės turtinę padėtį¹³⁶.

Pagal Bankroto įstatymo 21 straipsnio 1 dalies 2 punktą, prašymą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu gali paduoti teismui kreditoriai tik iškeltoje bankroto byloje. Pagal susiklosčiusią teismų praktiką tik iškeltą bankroto bylą nagrinėjantis teismas, esant pagrindui, sprendžia dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, t. y. šis klausimas nagrinėjamas jau įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo ir pradėjus bankroto procedūras. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas, kad teismai, nagrinėdami bankroto bylas, turėtų spręsti, ar bankrotas nėra tyčinis, svarbus jau iškeltoje bankroto byloje, o ne sprendžiant klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo (CPK 265 str. 2 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“, 13 p.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis c.b. BUAB „Laisvės“ kino teatro bankroto byloje, nr. 3K-3-680/2004; Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. spalio 21 d. nutartis UAB „Arminga ir Ko“ bankroto byloje, Nr. 2-390/2005)¹³⁷.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis c.b. pagal bankrutuojančio UAB „Laisvės“ kino teatro kasacinį skundą (c.b. Nr. 3K-3-680/2004. Bylų kategorija: 125.6).

¹³⁷ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

2. skyrius

Fizinių asmenų nemokumas ir taikymas privatinėje ir bankroto teisėje

Kadangi nei Civiliniame kodekse nei kituose teisės aktuose nėra apibrėžta fizinių asmenų nemokumo (nemokumo būklės) sąvoka, todėl tikslinga čia pateikti keletą nuorodų į esamus nemokumo sąvokos aiškinimus¹³⁸.

CK 2.4. straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „fiziniai asmenys vadovaujantis įstatymais gali turėti turtą, kaip privačios nuosavybės objektą, teisę vertis ūkine veikla“. „Fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir sukurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės, t.y. kai jam sukanka aštuoniolika metų¹³⁹“. Darbe nagrinėtinas fizinių asmenų nemokumas, kuris gali atsirasti, kai fiziniai asmenys įgyja prievoles:

- vadovaujantis prekių ar paslaugų pirkimo sutarties (pvz., komunalinių paslaugų sutarties, paskolos sutarties, lizingo sutarties) sąlygomis savo asmeniniams poreikiams gauna įvairias paslaugas ar įsigyja prekes, skolinasi pinigus arba naudojami daiktu ir už kurių gavimą ar naudojimąsi apmokėjimas vykdomas po daikto, prekių, paslaugų įsigijimo (gavimo);

- dėl tam tikrų aplinkybių, tarp to, teisės aktų nustatyta tvarka (pvz., vykdamas Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso, Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso reikalavimus) turi prievolę vykdyti mokėjimus (pvz., mokesčius, baudas ir pan.);

- vykdamas ūkinę komercinę veiklą (organizuoja prekinę gamybą ar paslaugų teikimą), tačiau tokios veiklos vykdymui nėra įsteigtas privatus ar viešasis juridinis asmuo (pvz., uždaroji akcinė bendrovė, individuali įmonė, kooperatinė bendrovė ir pan.). Šiuo atveju fizinis asmuo vykdo ūkinę komercinę veiklą, kaip taisyklė, gavęs verslo liudijimą, leidimą profesinei veiklai, turėdamas ūkininko ūkio įregistravimo pažymėjimą ar kt. Fizinių asmenų veiklos ir jas atitinkantys pajamų mokesčiai nurodyti Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 5, 6 str. ir kituose teisės aktuose;

¹³⁸ K. Butkus ir autorių kolektyvas. Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė. P.3. <<http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>> 2008-01-25.

¹³⁹ Civilinis kodeksas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864 2.5 str. 1 d. VŽ, 2000, Nr. 74-2262.

- turtinė prievolė, kuri atsirado dėl žalos ir kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais (deliktinė atsakomybė – CK 6.245 ir CK III dalies XXII skyriaus 3 straipsnis)¹⁴⁰.

Kaip matyti įsigaliojus Civiliniam kodeksui, nemokumas jame pradėtas sieti su fizinio asmens ūkine ir komercine būkle¹⁴¹.

Pastebėtina, kad Civilinio kodekso straipsniuose fizinio asmens nemokumas kai kur siejamas su įvairiomis bankroto proceso stadijomis. Kai kuriuose straipsniuose nemokumas sutapatinamas su bankroto bylos išskėlimu, kituose galima pastebėti takoskyrą tarp juridinio ir fizinio asmens nemokumo. Kaip pažymėjo K. Bernotaitė, savo straipsnyje „Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai“ – toks sutapatinimas teismų praktinėje veikloje gali sukelti nemažai neaiškumų, nes bankroto proceso normos Lietuvoje taikytinos tik juridiniams asmenims¹⁴². Darytina prielaida, kad fizinių asmenų nemokumas pagal Lietuvos civilinę teisę bankroto proceso dalimi nėra laikytinas ir toks institutas laikytinas kaip atskiras savarankiškas institutas. Iš to seka, kad fizinio asmens nemokumo institutas yra naujas ir praktiškai Lietuvos norminiuose aktuose nereglamentuotas.

Nemokaus fizinio asmens institutas įvairiose teisinėse sistemose naudojamas kaip vienas iš efektyviausių būdų apsaugoti ir sunkią materialinę padėtį dėl nepalankių aplinkybių patekusius piliečius atleidžiant juos nuo skolų naštos bei suteikiant galimybę pradėti komercinę ir ūkinę veiklą iš naujo. Galimybes fizinius asmenis atleisti nuo skolų mokėjimo pripažįsta Didžiojoje Britanijoje jau nuo XVIII amžiaus. Per pastaruosius du dešimtmečius fizinių asmenų bankroto institutas atsirado daugelyje Europos šalių¹⁴³.

Užsienio šalių patirtis rodo, jog fizinio asmens bankroto institutas paprastai būdavo įvedamas tuomet, kai šalį ištikdavo taip vadinama „skolų krizė“. Pavyzdžiui, ekonominis nuosmukis 1990 metų pradžioje ir dėl tos priežasties padidėjusi bedarbių paskatino Suomijos įstatymų leidėjus priimti įstatymą, reguliuojantį vartotojų, patyrusių finansinių sunkumų, padėtį. Prancūzijoje įstatymas, reguliuojantis fizinių asmenų nemokumą, buvo inicijuotas po to, kai 1980 metų pabaigoje apie 200 tūkstančių Prancūzijos šeimų patyrė finansinių sunkumų¹⁴⁴.

¹⁴⁰ K. Butkus ir autorių kolektyvas. Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė. P.5. < <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc> > 2008-01-25.

¹⁴¹ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69); P11.

¹⁴² *Ibid.* P12.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

Lietuvoje fizinių asmenų bankroto klausimas praktiškai dar nenagrinėtas, tačiau tokio instituto reglamentavimas Lietuvos teisinėje sistemoje padėtų išspręsti daugelio įsiskolinusių asmenų nemokumo problemas¹⁴⁵.

Bankrotas – nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka¹⁴⁶. Lietuvai būtų tikslinga pasekti užsienio šalių įstatymų leidėjų pavyzdžiu. Fizinio asmens nemokumo instituto sureglamentavimas užtikrintų eilinio Lietuvos piliečio galimybę per trumpą laiką patenkinti (padengti) piniginius įsipareigojimus, kurių jie negali įvykdyti. Juk skolininko padėtyje gali atsidurti ne tik individualios įmonės savininkas (ūkio turėtojas, kaip tai numatyta Civiliniame kodekse), bet ir eilinis fizinis asmuo, pavyzdžiui, paėmęs iš banko paskolą ir nupirkęs nekilnojamojo turto ar kitą brangų daiktą¹⁴⁷.

Rusijos Federacijos Bankroto įstatymas apibrėžia fizinio asmens nemokumą, kuriame sakoma, kad pilietis laikomas nepajėgiu įvykdyti kreditorių reikalavimus piniginiiais įsipareigojimais ir (arba) įvykdyti įsipareigojimus mokant einamuosius mokėjimus, jeigu atitinkami įsipareigojimai ar prievolės neįvykdomos trijų mėnesių laikotarpyje nuo datos kada jos turėjo būti įvykdytos, ir jeigu suma įsipareigojimų sudaro daugiau negu jo turimo turto¹⁴⁸.

Lietuvos ekonomika dar nėra stabili, o skirtumai tarp gyventojų socialinio statuso yra gana dideli, kas leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos gyventojams reikia didesnės juridinės apsaugos. Todėl manytina, kad Lietuvoje tikslinga diskutuoti apie fizinių asmenų bankroto modelį, kuris būdingas bendrosios teisės tradicijos šalims ir leidžia besąlyginį automatinį atleidimą nuo skolų sumokėjimo pareigos¹⁴⁹.

Pastaruoju metu pastebima tendencija, kad fiziniam asmeniui yra taikomi panašūs procesai kaip ir juridiniam asmeniui, t.y., kreditoriai kreipiasi į fizinį asmenį – skolininką, primindami apie jo įsipareigojimus ir siūloma įvykdyti įsipareigojimus arba siūloma keisti sutarties sąlygas, mokėjimo terminus ir pan. Vykdomas prevencinis darbas, pasirašomos sutartys, tad, nors ir vėluodami, klientai dažniausiai susimoka. Kraštutinė priemonė – antstoliai.

Lizingo bendrovių atstovai pripažįsta, kad pasitaiko atvejų, kai įsigytas klientų prekes dėl nemokumo tenka konfiskuoti, bet tai būna retai. Pasak jų, taip elgiamasi

¹⁴⁵ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // *Jurisprudencija*, 2005, t. 77 (69); P12.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas Nr.IX-216. VŽ 2001, Nr.31-1010.

¹⁴⁷ Белых В. С., Дубинчин А. А., Скуратовский М. Л. Правовые основы несостоятельности (банкротства). Москва, 2001, Р.49.

¹⁴⁸ Постатейный комментарий Федерального закон “О несостоятельности (банкротстве)”, под общей редакцией Витрянского В.В. Москва, 1995.

¹⁴⁹ K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // *Jurisprudencija*, 2005, t. 77 (69); P12-13.

kritiškiausiu atveju, nes pirmiausia vartotojai skatinami, kad susimokėtų patys išspręsdami savo finansines problemas, tariamasi dėl sąlygų peržiūrėjimo¹⁵⁰. Piktybiškai vengiantiems laiku vykdyti įsipareigojimus, taikomos įvairios sankcijos. Viena iš jų – teisminis skolos išieškojimas, pagal kurį skolų išieškojimo pareiga perleidžiama antstoliams. Lizingo bendrovė neima iš klientų prekių, išskyrus tuos atvejus, kai pats pardavėjas numato galimą turto atpirkimą¹⁵¹.

Didžiausia problema – skolininkai, gyvenantys Savivaldybės nuomojamuose socialiniuose būstuose¹⁵². Šiuose butuose gyvena dažniausiai socialiai remtini asmenys, todėl tikėtina, kad jie galės laiku įvykdyti savo įsipareigojimus (laiku mokėti už komunalines paslaugas, buto nuomą ir pan.) mažai tikėtina.

Daugelyje šalių pasinaudoja galimybe, išlipant iš duobės – tai fizinių asmenų bankrotas. Tačiau Lietuvos teisinėje sistemoje vis dar nėra fizinių asmenų bankrotą reglamentuojančio įstatymo. Kai kuriose šalyse, turinčiose fizinių asmenų bankroto įstatymus, bankrutuojančiam asmeniui skiriamas administratorius, prižiūrintis visas pajamas ir išlaidas bei turintis garantuoti, kad žmogus nedarys tokių pačių klaidų. Įstatymas tokį asmenį tuo pat metu apsaugo nuo visiško žlugimo – pavyzdžiui, bankroto įstatymas JAV leidžia asmeniui pasilikti namą, automobilį, ir kitus būtiniausius dalykus.

Be abejo, šis fizinių asmenų bankroto įstatymas būtų pagalba tik sąžiningam žmogui. Kaip sakė interviu A. Survila „Creditcollect“ direktorius - galimų manipuliavimų įstatymu galima išvengti, labai aiškiai reglamentuojant visą procedūrą, priežiūrą, kitus aktualius veiksnius ir nepaliekant vietos „interpretacijoms“, kuriomis galėtų nesąžiningai naudotis fiziniai asmenys¹⁵³.

Kaip matoma, vis dažniau pradedama inicijuoti svarstymus apie fizinio asmens bankrotą ir Lietuvoje. Ekonominė situacija verčia daryti prielaidas, kad vis aktualesnis darosi fizinio asmens nemokumas ir negalėjimas įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Tam įtakoja ne tik politinė, ekonominė situacija, bet ir žmonių ekonominis – finansinis neraštingumas.

¹⁵⁰ Lizingo bendrovės – ne sendaikčių turgus // Verslo žinios, 2007.
<<http://creditcollect.lt/index.php?v=n&id=11095>> žr. 2007.12.10

¹⁵¹ Lizingo bendrovės – ne sendaikčių turgus // Verslo žinios, 2007,
<<http://creditcollect.lt/index.php?v=n&id=11095>> žr. 2007.12.10.

¹⁵² I.Kontrimavičiūtė. Brangstantis šildymas ilgina skolininkų sąrašus //
<http://www.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=768125> žr. 2007.11.03.

¹⁵³ Parengta pagal BNS informacija. Siūloma įteisinti fizinių asmenų bankrotą // Fakelas, 2008, Nr. 4.

3. skyrius

Teismų aktyvumas nagrinėjant bankroto bylas ir pripažįstant asmenis nemokiais

Bankroto bylose aiškiai išryškėja viešasis interesas ir būtinybė jį ginti procese¹⁵⁴. Pirmiausiai tai pasakytina apie finansinių sunkumų turinčios įmonės kreditorius, kurių reikalavimai gali likti nepatenkinti, jei laiku nebus imtasi priemonių nušalinti nuo įmonės skolininkės valdymo jos valdymo organus ir užtikrinti likusios šios įmonės turto apsaugą. Kita vertus, ne mažiau svarbu apsaugoti ir pačios finansinių įsipareigojimų nevykdančios skolininkės interesus, kad bankroto byla nebūtų iškelta nepagrįstai, siekiant suvesti sąskaitas ar pašalinti konkurentą, nes valstybė ir visuomenė turėtų būti suinteresuota išsaugoti kiekvieną ūkio subjektą, kartu ir mokesčių mokėtoją bei darbdavį. Be to, bankroto bylose reikia užtikrinti vienu kreditorių teisių ir interesų apsaugą prieš kitus kreditorius ir proporcingą jų reikalavimų patenkinimą, laikantis Bankroto įstatymo 35 straipsnyje nustatytos kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės¹⁵⁵. Būtent visų šių interesų pusiausvyrai užtikrinti yra būtinas aktyvus teismo vaidmuo procese. Tai akcentuoja ir Aukščiausiasis Teismas jau minėtame 2001 m. gruodžio 21 d. Senato nutarime Nr. 33¹⁵⁶.

Teismų praktika rodo, kad dažniausiai paduodant pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo yra nurodomas ne vienas, o keli pagrindai. Tai yra susiję su tuo, kad įmonėje susiklosčius sudėtingai ekonominei situacijai, skolos atsiranda ne vienam kreditoriui, bet daugumai jų. Todėl jei įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio, dažnai ji laiku nemoka ir įstatymų numatytų mokesčių, kitų privalomųjų mokėjimų ar pan. Tačiau nors kreipdamasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo suinteresuotas asmuo nurodo vieną iš Bankroto įstatymo 4 straipsnyje nurodytų faktinių pagrindų bankroto bylai iškelti, kaip išaiškino LAT CBS 2004 m. spalio 7 d. konsultacijoje Nr. A3-112, teismas, teisiškai kvalifikuodamas ginčo aplinkybes, gali taikyti tiek vieną iš Bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje numatytų bankroto bylos iškėlimo pagrindų, tiek abu šiuos pagrindus¹⁵⁷.

Teismas pareiškė, kad: „Įmonių bankroto bylos nagrinėjamos pagal CPK taisykles, išskyrus išimtis, kurias nustato kiti įstatymai (CPK 1 straipsnio 1 dalis), šiuo atveju – 2001 m. kovo 20 d. Įmonių bankroto įstatymas. Įmonių bankroto įstatymo 4

¹⁵⁴ Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija, 2004, Nr.57 (49), P.84.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ Teismų praktika Nr. 16. Vilnius, 2001, P.294.

¹⁵⁷ LAT CBS 2004 m. spalio 7 d. konsultacija Nr. A3-112.

straipsnis nustato pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo teismui pagrindus. Taigi ši teisės norma pateikia ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo faktinių pagrindų sąrašą (CPK 135 straipsnio 1 dalies 2 punktą). Tuo tarpu Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punktas nustato sąlygas, kurioms esant bankroto byla įmonei gali būti iškelta, jomis įvardydamas tiek įmonės nemokumą, tiek ir atlyginimo darbuotojams nemokėjimą. Kadangi faktinių bylos aplinkybių nustatymas ir jų teisinė kvalifikacija yra teismui tenkanti pareiga, taigi būtent jis privalo tinkamai teisiškai kvalifikuoti ieškovo nurodytas faktines aplinkybes, kuriomis grindžiamas prašymas iškelti įmonei bankroto bylą, įvertinti tokias aplinkybes pagrindžiančius įrodymus bei konstatuoti, ar yra kuri nors iš Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje nustatytų sąlygų bankroto bylai iškelti. Kai sprendamas bankroto bylos iškėlimo klausimą teismas konstatuoja, kad yra abu Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 1 punkte įtvirtinti pagrindai, t. y. įmonė, kuriai prašoma iškelti bankroto bylą, ne tik daugiau kaip tris mėnesius vėluoja mokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą, bet ji taip pat yra nemoki (Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalis), teismas įmonei gali iškelti bankroto bylą, remdamasis abiem šiais pagrindais, nors ieškinyje dėl bankroto bylos iškėlimo ir būtų grindžiamas vien tik tuo pagrindu, kad įmonė nemoka darbuotojams priklausančių atlyginimų ir su darbo santykiais susijusių išmokų. Šiuo atveju nei faktinis ieškinio pagrindas, nei ieškinio dalykas nėra keičiami, todėl atlikdamas šį veiksma teismas ieškinio ribų neperžengia¹⁵⁸.

Pagal Bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punktą tik įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą yra draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, taigi ir atsiskaityti su tais kreditoriais, kurie kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, tačiau jau iki tokios nutarties įsiteisėjimo teismas, siekdamas užtikrinti visų įmonės, kuriai iškeliamas bankroto byla, kreditorių teises ir teisėtus interesus, turi būti aktyvus ir gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones, pavyzdžiui, uždrausti atsakovui vykdyti savo prievoles, perduoti kitiems asmenims turta (LAT CBS 2004 m. balandžio 1 d. konsultacija Nr. A3-102 // Teismų praktika. 21); nustatyti kitas aplinkybes, kurios turi reikšmės bylos nagrinėjimui (pavyzdžiui, skirti auditą, ekspertizę įmonės turto vertei patikslinti). Nuo to, kaip aktyviai teismas naudojasi šiomis priemonėmis, priklauso bankroto proceso operatyvumas¹⁵⁹.

Bankroto byla įmonei yra iškeliamas, jeigu teismas nustato, kad yra vienas iš Bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje nurodytų pagrindų:

¹⁵⁸ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹⁵⁹ *Ibid.*

1) įmonė yra nemoki arba įmonė daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą; arba

2) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir (arba) neketina vykdyti savo įsipareigojimų.

Taigi vienas iš pagrindų bankroto bylai iškelti yra įmonės nemokumo nustatymas. Įmonės nemokumas yra apibrėžiamas kaip įmonės būseną, kai ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus 3 mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taigi įmonės nemokumui konstatuoti yra būtinas dviejų sąlygų nustatymas:

- įmonė neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus 3 mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas; ir

- pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės¹⁶⁰.

Toks teisinis nemokumo sąvokos apibrėžimas reiškia, kad teismas, sprenddamas klausimą, ar įmonė yra moki, ar nemoki, yra įstatymo įpareigotas jos finansinės būklės rezultatus vertinti visų pirma remdamasis balanso duomenimis. Negana to, tokia nemokumo sąvokos formuluoatė suponuoja išvadą, jog įmonės nemokumui nustatyti pakanka, kad teismui kartu su pareiškimu dėl bankroto bylos iškėlimo būtų pateikti įrodymai apie tai, kad įmonė 3 mėnesius uždelsė atsiskaityti su kreditoriumi ir įmonės balansas, patvirtinantis, jog pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taigi šiuo atveju iš dalies lyg ir nebetenka prasmės visos tos įrodymų rinkimo priemonės, kurių imtis, siekiant išsiaiškinti tikrąją finansinę įmonės padėtį, teismą įgalina Bankroto įstatymo 9 straipsnio 2 dalis. Tai ne tik teorinė netinkamo įstatymo aiškinimo prielaida, nes teismų praktikos pavyzdžiai įrodo, jog minėta įstatymo nuostata būtent taip ir yra interpretuojama. Antai Lietuvos apeliacinis teismas 2006 m. gegužės 18 d. nutartimi, priimta civ. byloje UAB „Reprodukcijos studija“ v. S. Š. IĮ (bylos

¹⁶⁰ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. < <http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc> > žr. 2008-02-22

Nr. 2-313/2006 m., kat. 126.2), panaikino Vilniaus apygardos teismo nutartį, kuria atsisakyta iškelti bankroto bylą individualiai įmonei, nustatęs, jog pirmosios instancijos teismas, sprenddamas individualios įmonės nemokumo klausimą, iš esmės neanalizavo įmonės ekonominės finansinės padėties, apsiribojo 2000 metų pajamų deklaracijos vertinimu, byloje nesant jokių kitų įmonės finansinės atskaitomybės dokumentų bei duomenų apie turimų įsipareigojimų bei turto santykį nuo 2000 metų iki ieškinio pareiškimo pateikimo dėl bankroto bylos iškėlimo. Be to, Apeliacinis teismas šioje nutartyje pabrėžė, jog pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas pareiškimą iškelti bankroto bylą individualiai įmonei, turi imtis priemonių išaiškinti visą įmonės ir jos savininko turimą turtą (pareikalauti pateikti viso turimo turto sąrašą), tarp jo ir esantį bendrąją jungtinę nuosavybę. Tokia įstatymo taikymo praktika yra ydinga, nes jeigu teismas, priimdamas nutartį iškelti įmonei bankroto bylą, vadovaujasi išimtinai tik į bylą pateiktais balanso duomenimis, reali įmonės finansinė padėtis dažnai paaiškėja tik tuomet, kai turtą inventorizuoja ir iš įmonės administracijos perima administratorius¹⁶¹.

Teismai praktikoje labai dažnai susiduria ir su objektyvių duomenų apie įmonės finansinę padėtį pateikimo problema, dėl to įmonės finansinės padėties klausimas neretai sprendžiamas remiantis pasenusiais finansiniais rodikliais. Viena vertus, tai gali būti teismo pasyvumo įrodymų rinkimo procese pasekmė, kita vertus, nors rašytinių įrodymų išreikalavimą reglamentuojančio CPK 199 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad jeigu per nustatytą terminą teismo reikalavimas pateikti rašytinį įrodymą neįvykdytas ir nepranešta teismui apie tai, kad negalima jo pateikti dėl svarbių priežasčių arba nurodytas priežastis teismas pripažino nesvarbiomis, kaltiems asmenims gali būti skiriama iki 1 000 litų bauda, kurios paskyrimas neatleidžia atitinkamų asmenų nuo pareigos pateikti teismo reikalaujamą rašytinį įrodymą, šios procesinės priemonės nėra pakankamos nagrinėjamu aspektu. Antai Lietuvos apeliacinis teismas 2006 m. balandžio 27 d. nutartimi civ. byloje UAB „Reprodukcija“ v. L. Šakio programinės įrangos firma (bylos Nr. 2-258/2006 m., kat. 126.2)¹⁶² panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį dėl atsisakymo iškelti bankroto bylą, nes įmonės mokumo klausimas teismo buvo sprendžiamas remiantis 1998 metų pirmojo ketvirčio pajamų deklaracija¹⁶³.

Šiuo klausimu pažymėta, kad „Teismas turi vertinti finansinės būklės pasikeitimus per ganėtinai trumpą laikotarpį – nuo pareiškimo pateikimo iki bylos

¹⁶¹ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹⁶² Lietuvos apeliacinis teismo 2006 m. balandžio 27 d. nutartis c. b. UAB „Reprodukcija“ v. L. Šakio programinės įrangos firmą (bylos Nr. 2-258/2006 m., kat. 126.2).

¹⁶³ *Ibid.*

iškėlimo. Pirmosios instancijos teismas, vertindamas atsakovo mokumą, rėmėsi 1998 m. pirmojo ketvirčio atsakovo pajamų deklaracija, pagal kurią atsakovo pajamos yra 1 139 Lt. Akivaizdu, kad nesant daugiau kitų pajamų iki 2006 m., atsakovo pajamų kiekis negalėjo išlikti toks pat – 1 139 Lt. Kadangi nėra kitų duomenų apie realią šiandieninę atsakovo finansinę būklę, todėl pirmosios instancijos teismas turėjo spręsti bankroto bylos iškėlimo klausimą remdamasis neabejotiniais bylos duomenimis. Iš naujo nagrinėdamas bylą pirmosios instancijos teismas turi išnaudoti visas galimybes, kad būtų galima nustatyti atsakovo finansinę būklę bankroto bylos iškėlimo dieną, o nesant galimybės to padaryti – spręsti įmonės mokumo klausimą remiantis neabejotiniais byloje esančiais įrodymais¹⁶⁴.

Kaip pažymėta Nacionalinė verslo administratorių asociacijos paruoštoje „Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė“ - gana dažnai pirmosios instancijos teismų nutartys dėl bankroto bylos iškėlimo naikinamos apeliacine tvarka, nes bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme metu nustatoma, jog byloje esantys įrodymai nepatvirtina įmonės nemokumo fakto (Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio 12 d. nutartis civ. byloje UAB „Šiaulių titanas“ v. UAB „Kriptonika“ (bylos Nr. 2-54/2006 m., kat. 110.1; 126.2)) arba išvada dėl įmonės nemokumo buvo padaryta neturint pakankamai duomenų ar jų tinkamai neįvertinus (Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 23 d. nutartis civ. byloje Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB „Denta“ (bylos Nr. 2-137/2006 m., kat.126.2); Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. kovo 23 d. nutartis civ. byloje UAB „Iris“ v. UAB „Atstata“ (bylos Nr. 2-183/2006 m., kat. 126.2; 114.11; 126.8)), o kartais ir pats Apeliacinis teismas imasi Bankroto įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje numatytų įrodymų rinkimo veiksmų (Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio 19 d. nutartis civ. byloje Panevėžio apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. R. K. firma „Floribunda“ (bylos Nr. 2-17/2006 m., kat. 126.2)). Pažymėtina, kad Lietuvos apeliacinis teismas, panaikinęs nutartį, kuria atsisakyta kelti bankroto bylą, negali priimti nutarties ją iškelti¹⁶⁵.

Įmonių bankroto įstatyme reikėtų aiškiau sisteminti nuostatas (nemokumo požymius), kurių pagrindu galima iškelti bankroto bylas, o įgaliotos institucijos galėtų parengti tam tikras rekomendacijas šio įstatymo taikymo praktikoje klausimais. Tai leistų

¹⁶⁴ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹⁶⁵ *Ibid.*

suvienodinti atskirų apygardų teismų praktiką bei sudarytų prielaidas patiems bankroto bylų iniciatoriams vienodai traktuoti nemokumo motyvus¹⁶⁶.

Didžioji dalis bankroto bylų keliama vadovaujantis senesniais nei 6 mėnesių duomenimis. Tai rodo, kad Įmonių bankroto įstatymo nuostatos dėl teismui teiktinų dokumentų turėtų būti tikslinamos. Tai sudarytų prielaidas tam, kad bankroto bylos būtų inicijuojamos laiku (kreditorinių reikalavimų tenkinimo požiūriu nėra pakankamai tikslinga inicijuoti bankroto bylą įmonei, kuri akivaizdžiai seniai nevykdo jokios veiklos)¹⁶⁷.

Apibendrinant reikėtų pasakyti, kad praktikoje nėra vienodos tvarkos, kokiais dokumentais vadovaujantis yra keliama bankroto byla¹⁶⁸.

Šiuo metu galiojančiuose įstatymuose yra įtvirtinta teismo pareiga veikti aktyviai nagrinėjant bankroto bylas. Teismas įpareigojamas vadovautis ne tik kartu su pareiškimu teismui pateiktais dokumentais, bet ir atsižvelgti į įmonės finansinės būklės pasikeitimą per laikotarpį nuo pareiškimo gavimo iki bylos iškėlimo, imtis atitinkamų įrodymų rinkimo ir kitokių priemonių, siekiant tinkamai išspręsti ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo pagrįstumo ir teisėtumo klausimą. Teismas gali, o esant atitinkamoms aplinkybėms, ir privalo įpareigoti įmonės savininką (savininkus), valdybos narius, vadovą, vyriausiąjį finansininką (buhalterį), likvidatorių pateikti teismui bankroto bylai nagrinėti reikalingus dokumentus ir įvertinti įmonės turtą; kviešti į teismą įmonės savininką (savininkus), valdybos narius, vadovą, vyriausiąjį finansininką (buhalterį) ir kitus atsakingus darbuotojus, neatsižvelgiant į tai, koku pagrindu buvo nutrauktos su jais darbo sutartys, jeigu jie buvo atleisti iš darbo per 12 mėnesių iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo teismui dienos, ir reikalauti iš jų raštiškų paaiškinimų, susijusių su bankroto bylos iškėlimu; kviešti į teismą įmonės kreditorius; reikalauti iš įmonės vadovo arba savininko (savininkų) pateikti teismui įmonės ūkinės ir finansinės būklės duomenis; teismo arba suinteresuoto asmens iniciatyva taikyti laikinąsias apsaugos priemones CPK nustatyta tvarka, galiosiančias iki nutarties iškelti bankroto bylą ar atsisakyti ją kelti įsiteisėjimo; nustatyti kitas aplinkybes, kurios turi reikšmės bylos nagrinėjimui (pavyzdžiui, skirti auditą, ekspertizę įmonės turto vertei patikslinti).

Nuo to, kaip aktyviai teismas naudojami šiomis priemonėmis bei nuo to, kiek ir kokie ekonominės analizės metodai bei įmonės vadybos būklės vertinimo metodai yra

¹⁶⁶ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ *Ibid.*

taikomi įmonės būsenos, jos veiklos perspektyvumui įvertinti – ar įmonė yra absoliučiai nemoki ar ji turi tik laikinų finansinių sunkumų (galima atkurti įmonės mokumą) – priklauso bankroto ar restruktūrizavimo proceso operatyvumas, o kartu ir tų tikslų, kurių siekiama inicijuojant nemokumo procesą, įgyvendinimas¹⁶⁹.

Šalies teismai nustatydami įmonės mokumą dažniausiai vadovaujasi formaliais Bankroto įstatymo nustatytais nemokumo kriterijais, nevertindami ekonominių bei vadybinių nemokumo priežasčių bei nemodeliuodami galimų įmonės ūkinės komercinės veiklos tęstinumo variantų (neanalizuodami veiklos tęstinumo ekonominių pasekmių), tai yra, tikėtinų įmonės-skolininkės turto bei įsipareigojimų pasikeitimų. Atkreiptinas dėmesys, kad teisminės procedūros yra labai formalizuotos, todėl ekonominės, vadybinės ekspertizės įmonės mokumui nustatyti atlikimas ilgai užtrunka. Tuo gali būti pažeisti kreditorių interesai.

Kita vertus, viešojo intereso gynimo tikslais (pavyzdžiui, tais atvejais, kai nemokumo byla inicijuojama nepagrįstai ar subjektas veikia skatinamas kitų, nesąžiningų paskatų), teismui turėtų būti suteikta teisė bei teismas turėtų turėti pareigą išeiti už ieškinio ribų ir atskirojo skundo ribų¹⁷⁰.

Tikslinga būtų iš esmės keisti įmonės nemokumo nustatymo procedūrą, Įmonių bankroto bei Įmonių restruktūrizavimo įstatymuose įtvirtinat nuostatą, kad teismas (teisėjas), gavęs pareiškimą dėl juridinio asmens nemokumo, paskiria laikinąjį administratorių (ekspertą), kuriam būtų pavedama išanalizuoti, susisteminti duomenis apie juridinio asmens būklę ir apie tikėtinus juridinio asmens turto bei įsipareigojimų pasikeitimus, esant keliems galimiems juridinio asmens veiklos tęstinumo variantams¹⁷¹.

Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalyje sakoma, kad bankroto byla iškeliamą, jeigu teismas nustatė, kad įmonė yra nemoki. Taigi teismas jau priimdamas nutartį iškelti bankroto bylą privalo remtis visais per įstatyme nurodytą terminą įmanomais surinkti įrodymais, kurie beveik neabejotinai leistų spręsti apie įmonės nemokumą¹⁷².

Tokiu būdu bankroto bylos iškėlimo metu neįmanoma būti šimtu procentu įsitikinus, kad įmonės įsipareigojimai viršijo pusę į jos balansą įrašyto turto vertės, ir galutinis sprendimas dėl įmonės mokumo priimamas tik išnagrinėjus įmonės bankroto

¹⁶⁹ Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <<http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc>> žr. 2008-02-22

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² G. Šarka. Bankrotas (3): bylos iškėlimas. 2002-09-16 // <<http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/3d6b760eaa5bf>>

administratoriaus ieškininius pareiškimus dėl įmonės sudarytų sandorių pripažinimo negaliojančiais. Darydamas išvadą apie įmonės nemokumą, teismas įmonės turtą įvertina balansine verte, o tais atvejais, kai yra ginčas tarp šalių arba teismui kyla abejonų dėl turto vertės, teismas gali skirti ekspertizę turto rinkos kainai nustatyti. Dažnai įmonės turto balansinė vertė pakankamai ženkliai gali skirtis nuo turto rinkos vertės¹⁷³.

Dar viena problema įvertinant įmonės nemokumą kyla tada, kai reikia nuspręsti dėl neribotos atsakomybės juridinių asmenų nemokumo. Personalinės įmonės ar tikrieji ūkinių bendrijų nariai už įmonės prievoles atsako ir savo asmeniniu turtu, todėl kyla klausimas: ar sprendžiant personalinės įmonės ar tikrosios ūkinės bendrijos nemokumo klausimą įmonės įsipareigojimus reikia lyginti ir su personalinės įmonės ar tikrųjų ūkinės bendrijos narių asmeniniu turtu¹⁷⁴.

Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria teismai, nagrinėdami ieškinius dėl bankroto ir restruktūrizavimo bylų iškėlimo, yra susijusios su objektyvių duomenų apie įmonės finansinę padėtį pateikimu bei jos, kaip ūkio subjekto, ekonominio, finansinio potencialo (perspektyvumo) vertinimu. Dėl specifinių ekonominių, rinkodaros, vadybinių žinių stokos teisėjams yra pakankamai sudėtinga tiksliai įvertinti įmonės ūkinės finansinės veiklos rezultatus, o kartu ir daryti išvadas dėl tikėtino laikino įmonės nemokumo arba dėl absoliutaus jos nemokumo, tai yra dėl įmonės-skolininkės negalėjimo dabar ir nesugebėjimo ateityje padengti skolinių įsipareigojimų.

¹⁷³ G. Šarka. Bankrotas (3): bylos iškėlimas. 2002-09-16//
<<http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/3d6b760eaa5bf>>

¹⁷⁴ *Ibid.*

IŠVADOS

1. Išanalizavus ir apibendrinus nemokumo sąvoką reglamentuojančių Lietuvos ir teisės normų turinį bei palyginus šį terminą apibūdinančius kriterijus, manytina, kad Lietuvos teisės sistemoje būtina išskirti fizinių ir juridinių asmenų nemokumo teisės institutus. Būtinumą atskirti šias dvi sąvokas lemia užsienio šalių teisės pavyzdžiai ir Lietuvos civilinio kodekso analizė. Pažymėtina, kad Lietuvos teisės sistemoje fizinio asmens nemokumas yra nauja ir iš esmės teisės mokslo nenagrinėta sąvoka, tačiau ekonominė padėtis Lietuvoje vis dažniau kelia fizinio asmens nemokumo ir/ar bankroto klausimo svarstymo būtinumą.

2. Nors nemokumo sąvoka vartojama įvairiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose – Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, Lietuvos Respublikos darbo kodekse, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme, Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatyme, Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatyme ir kt., pažymėtina, kad galiojančiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra įtvirtintos vienodos nemokumo sampratos. Todėl vieno ir to paties reiškimo – nemokumo, apibūdinimui ir konstatavimui atskirais atvejais naudojami sutapatinant nemokumo kategoriją su bankrotu, arba pateikiant šias sąvokas kaip alternatyvias.

3. Juridinio asmens nemokumas Lietuvos teisėje suprantamas kaip teismo pripažinta įmonės juridinė būseną, atitinkanti Bankroto įstatyme nustatytus nemokumo požymius. Juridinių asmenų nemokumo sąvokos grynumas yra svarbus ne teisės teorijos lygmeniu, bet ir praktiškai bandant inicijuoti nemokios įmonės bankroto procedūrą. Reikalinga teisės aktuose tiksliai reglamentuoti ir aiškiai apibrėžti juridinių asmenų nemokumo sąvoką. Įstatymuose turi būti tiksliai nustatyta, kas yra nemokumas ir kokiais atvejais įmonė laikytina nemokia, atsižvelgiant į jos finansų ir ekonominius rodiklius.

4. Pažymėtina, kad pasirinktas įsiskolinimo koeficientas, apibūdinantis nemokumą bankroto, restruktūrizavimo procesuose, nėra pakankamas požymis, leidžiantis efektyviai jį taikyti teisminėje praktikoje. Vertinant įmonių nemokumo sąvokos apibrėžimo būtinumą, būtų tikslinga nustatyti, kad nemokia įmonė būtų pripažįstama atitinkant visiems likvidumo grupės koeficientams bei remiantis ne vienos konkrečios datos duomenimis, bet kelių metų ar laikotarpių analize.

5. Įmonių vadovų atsakomybė dėl bankroto iniciavimo nėra griežta, nemokumas konstatuojamas tik po trijų mėnesių, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų ir įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės, teismo diskrecijos teisė

taikyti laikinąsias apsaugos priemones neleidžia užtikrinti tinkamo kreditorių reikalavimo gynimo, o kartu ir pagrindinę bankroto instituto paskirtį.

6. Tais atvejais, kai bendrovės valdymo organo narys kartu yra ir bendrovės akcininkas, gali nesutapti jo, kaip akcininko, ir bendrovės interesai, taip pat jo, kaip akcininko ir bendrovės valdymo organo nario, interesai. Tačiau vienokių ar kitokių asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo nario nuo jo fiduciarinės pareigos veikti išimtinai bendrovės interesais. Tai yra atsakomybės požiūriu prioritetas turėtų būti teikiamas ne akcininkui, o valdymo organo nariui.

7. Siekiant, kad nemokumo bylose geriau būtų apginami teisėti kreditorių interesai, teismų praktikoje turėtų būti plačiau naudojama LR civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalies nuostata, kad „kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolės savo turtu subsidiariai“, tai yra teismas turėtų aktyviau aiškintis tyčinio bankroto prielaidas, ir tada, kai to nereikalauja kreditoriai.

8. Šiuo metu galiojančiuose įstatymuose yra įtvirtinta teismo pareiga veikti aktyviai nagrinėjant bankroto bylas. Teismas įpareigojamas vadovautis ne tik kartu su pareiškimu teismui pateiktais dokumentais, bet ir atsižvelgti į įmonės finansinės būklės pasikeitimą per laikotarpį nuo pareiškimo gavimo iki bylos iškėlimo, imtis atitinkamų įrodymų rinkimo ir kitokių priemonių, siekiant tinkamai išspręsti ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo pagrįstumo ir teisėtumo klausimą.

9. Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria teismai, nagrinėdami ieškinius dėl bankroto ir restruktūrizavimo bylų iškėlimo, yra susijusios su objektyvių duomenų apie įmonės finansinę padėtį pateikimu bei jos, kaip ūkio subjekto, ekonominio, finansinio potencialo (perspektyvumo) vertinimu. Dėl specifinių ekonominių, rinkodaros, vadybinių žinių stokos teisėjams yra pakankamai sudėtinga tiksliai įvertinti įmonės ūkinės finansinės veiklos rezultatus, o kartu ir daryti išvadas dėl tikėtino laikino įmonės nemokumo arba dėl absoliutaus jos nemokumo, tai yra dėl įmonės-skolininkės negalėjimo dabar ir nesugebėjimo ateityje padengti skolinių įsipareigojimų.

Virginija Noreikaitė

SANTRAUKA

Lietuvos Respublikos teisės aktai pateikia skirtingas ūkio subjekto nemokumo sąvokas (pvz., galiojančiuose teisės aktuose, tokiuose kaip Civilinis kodeksas, Įmonių bankroto įstatymas, Įmonių restruktūrizavimo įstatymas ir kituose teisės aktuose tapatinamos sąvokos nemokumas ir bankrotas, nors savo esme jos turi skirtingas prasmes ir procesiniai veiksmai turi būti atliekami skirtingi, kai kuriuose teisės aktuose šios svokos vartojamos kaip alternatyvos ir pan.) dėl to subjekto pripažinimas nemokiu ima priklausyti ne nuo jo finansinės būklės, bet nuo pasirinktos vertinimo metodikos.

Lietuvos Respublikos teisės aktuose nekalbama apie fizinio asmens, kuris neužsiima komercine ūkine veikla, nemokumo kriterijus ir pripažinimo nemokiu būdus. Pastaruoju metu vis dažniau pasigirsta nuomonės apie fizinių asmenų nemokumo ar bankroto įteisirimą ir tokio reglamentavimo būtinumą.

Atitinkamai nesant vienodų ūkio subjekto nemokumo būklės nustatymo kriterijų komplikuojasi ir su nemokumo problemomis susijusių klausimų sprendimų parengimas, apsunkinamas ūkio subjekto tikrosios būklės įvertinimas ir tolesnės veiklos prognozavimas.

Šiame darbe nemokumo teisinio reglamentavimo Lietuvoje ir ES šalyse analizės pagrindu aptariami pagrindiniai nemokumo reglamentavimo principai, pristatomi nemokumo sąvokos aiškinimo aspektai, praktinės nemokumo traktavimo problemos, asmenų, kurie gali (turi) įvertinti nemokumo būklę bei parengti ir įgyvendinti su tuo susijusius sprendimus, teisės ir pareigos.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados dėl nemokumo sąvokos ir nemokumo vertinimo metodikos taikymo problemų privatinėje ir bankroto teisėje.

SUMMARY

Acts of law of the Republic of Lithuania provide different terms of insolvency of legal entity (e.g. in the effective acts of law such as Civil Code, the Law on Enterprise Bankruptcy, Law on Restructuring of Enterprises and other acts of law the terms insolvency and bankruptcy are provided as identical though in their essence they have different meanings and the proceedings are different, in some acts of law these terms are used as alternatives, etc.) therefore the acknowledgement of entity as insolvent is subject not to its physical status but to the assessment methodology chosen.

Acts of law of the Republic of Lithuania does not provide any criteria of insolvency and methods of acknowledgement of insolvency of natural person not engaged in the commercial activities. Lately the opinions appear about legalization of insolvency or bankruptcy of natural persons and necessity for regulation thereof.

In the absence of unified criteria of status of insolvency of legal entities, preparation of the decisions related to insolvency issues, assessment of real status of legal entity and forecasting of further activities become more complex.

This Paper contains the main principles of insolvency regulation, provides aspects insolvency terms explanation, practical problems of insolvency approach, rights and responsibilities of persons that may (have) assess the status of insolvency and prepare and realize the related decisions based on the analyses of insolvency legal regulation in Lithuania and EU countries.

At the end of the Paper the conclusions regarding problems of application of term of insolvency and methodology of assessment of insolvency in private and bankruptcy law are provided.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Įstatymai ir kiti teisės aktai

Europos Bendrijos teisės aktai:

1. Europos Bendrosios Tarybos reglamentas Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“, 2000 m. gegužės 29 d.
2. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2002/74/EB 2002 m. rugsėjo 23 d. iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 80/987/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su darbuotojų apsauga jų darbdaviui tapus nemokiam, suderinimo.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

3. 1984 m. gruodžio 13 d. LR administracinių teisės pažeidimų kodeksas Nr. X-4449 (VŽ, 1985, Nr. 1-1) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
4. 1994 m. gegužės 31 d. LR teismų įstatymas Nr. I-480 (VŽ, 1994, Nr. 46-851), nauja 2002 m. sausio 24 d. įstatymo Nr. IX-732 (VŽ, 2002, Nr. 17-649) redakcija.
5. 1997 m. birželio 17 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas Nr. VIII-270.
6. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo. VŽ., 1999, Nr. 30-853
7. 2000 m. liepos 13 d. LR akcinių bendrovių įstatymas Nr. VIII-1835 (VŽ, 2000, Nr. 64-1914) nauja 2003 m. gruodžio 11 d. įstatymo Nr. IX-1889 (VŽ, 2003, Nr. 123-5574) redakcija.
8. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas Nr. VIII-1864, 2000 m. liepos 18 d.
9. 2000 m. rugsėjo 12 d. LR garantinio fondo įstatymas Nr. VIII-1926 (VŽ, 2000, Nr. 82-2478) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
10. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas. VŽ, 2001, Nr. 99-3515
11. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas Nr. IX-216, (VŽ., 2001, Nr. 31-1010);
12. 2001 m. kovo 20 d. Įmonių restruktūrizavimo įstatymas Nr. IX-218, (VŽ., 2001, Nr. 31-1012).
13. 2002 m. vasario 28 d. LR civilinio proceso kodeksas Nr. IX-743 (VŽ, 2002, Nr. 36-1340);
14. Lietuvos Respublikos darbo kodekso. (VŽ, 2002, Nr. 64-2569).
15. Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymo. (VŽ., 2003, Nr. 74-3425).

16. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas Nr. IX-1805, (VŽ 2003-11-28, Nr. 112-4991).
17. Įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13(1), 18, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36 ir 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Įstatymo papildymo priedu įstatymo projektas, 2008-02-14, Nr. XP-2850.

Kiti teisės aktai

18. 1993-07-01 Lietuvos Respublikos finansų ministerijos aktas Nr. 42N “Dėl valstybinių ir valstybinių akcinių bendrovių įmonių nemokumo ir laukiamo nemokumo nustatymo“.
19. Lietuvos banko valdybos 1995 m. kovo 8 d. nutarimo Nr. 17 „Dėl bankų nemokumo“.
20. 2006 m. spalio 19 d. Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr.132 “Dėl kredito įstaigų nemokumo“.
21. Teisės departamento išvada Įmonių bankroto įstatymo 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 131, 18, 20, 21, 22, 23, 29,30, 31, 32, 33, 35, 36 ir 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo priedu įstatymo projektui Numeris: XP-2850 2008-03-07
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=315508&p_query=&p_r2= .

Mokslinė literatūra

Užsienio mokslinė literatūra

22. R.C. Epping. Pasaulio ekonomikos ABC. Litterae Universitatis 1995.
23. Постатейный комментарий Федеральный закон “О несостоятельности (банкротстве)“, под общей редакцией Витрянского В.В. Москва, 1995.
24. Ковалев А.П. Диагностика банкротства. Москва. 1995.
25. Fletcher F. I. The Law of Insolvency. London, 1996.
26. Жилинский С.Э. Предпринимательское право: Учебник для вузов. Москва, 1999.
27. Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии. Москва. 1999.
28. Белых В. С., Дубинчин А. А., Скуратовский М. Л. Правовые основы несостоятельности (банкротства). Москва. 2001.

Lietuvių mokslinė literatūra

29. Gecas D. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas // “Teisės” priedas. 1929. Nr.16.

30. Vadovams apie valdymą ir ekonomiką. Konkurencija, rizika, bankrotas. Vilnius, 1995.
31. B. Piesarskas. Didžiasis anglų-lietuvių kalbų žodynas. Vilnius, 1999.
32. Mackevičius L., Poškaitė D. Įmonių bankroto prognozavimo tyrimai//Mokslininkų tribūna/ Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos. 2000. Nr.2 (98).
33. Jakutis A., Petruškevičius V., Stepanovas A., Šeškutė L., Zaicev S. Ekonomikos teorijos pagrindai. Kaunas. 2000.
34. Teismų praktika Nr. 16. Vilnius. 2001.
35. Buškevičienė P.E., Mačerinskienė I. Finansų analizė. Kaunas. 2002.
36. Visuotinė Lietuvių enciklopedija II., Vilnius 2002.
37. Buškevičienė P.E., Mačerinskienė I. Finansų analizė. Kaunas. 2002.
38. Įmonių bankroto įstatymo komentaras//Verslo ir komercinė teisė.2002. Nr.2-3.
39. D.Ambrasienė, S.Cirtautienė. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. Jurisprudencija. 2003. T.37 (29).
40. Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai. Jurisprudencija. 2004. Nr.57 (49).
41. K. Bernotaitė. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai. Jurisprudencija, 2005, t. 77 (69).
42. V.Višinskis. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jo savininko. Jurisprudencija. 2005. t.69 (61).
43. D.Ambrasienė ir autorių kolektyvas. Civilinė teisė. Prievolių teisė, Vadovėlis. Vilnius, 2006.
44. J.Spaičienė. Paprastojo ir piktybinio bankroto teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje 1918-1940 metais. Jurisprudencija. 2006. Nr. 11 (89).
45. K. Butkus ir autorių kolektyvas. Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Fizinųjų asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė. P. 3. interneto tinklapis: <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc> (žr. 2008-02-22).
46. A. Šidlauskas. Kaip susigrąžinti skolą? Juristas. 2005. Nr. 12. Lizingo bendrovės – ne sendaikčių turgus // Verslo žinios. 2007. <http://creditcollect.lt/index.php?v=n&id=11095>. (žr. 2007.12.10).
47. I. Kontrimavičiūtė. Brangstantis šildymas ilgina skolininkų sąrašus // http://www.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=768125. (žr. 2007.11.03).
48. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. Nemokumo samprata ir jo teisinio reglamentavimo analizė. <http://www.ukmin.lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc> (žr. 2008-02-22).

49. Lietuvių kalbos žodynas. <http://www.lkz.lt/startas.htm>.
50. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. <http://www.autoinfo.lt/webdic/>.
51. G. Šarka. Bankrotas (3): bylos iškelimas. 2002-09-16// <http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/3d6b760eaa5bf>.
52. Parengta pagal BNS informacija. Siūloma įteisinti fizinių asmenų bankrotą//Fakelas.2008 Nr. 4.
53. Lizingo bendrovės – ne sendaikčių turgus // Verslo žinios. 2007. <http://creditcollect.lt/index.php?v=n&id=11095>.
54. I.Kontrimavičiūtė. Brangstantis šildymas ilgina skolininkų sąrašus// http://www.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=768125.
55. Įmonių bankroto valdybos departamentas prie Ūkio ministerijos. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2007 m. sausio – birželio mėn. apžvalga. 2007-09-27 Nr. (A4)-275.
56. Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos duomenys: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2004 ir 2005 m. apžvalga; Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų apžvalga 2006 m. sausio – kovo ir 2006 m. sausio – birželio mėn. (http://www.bankroto.dep.lt/Doc_2005_00.doc ir http://www.bankroto.dep.lt/Doc_2006_01.doc).

Teismų praktika

57. Teisių praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2000 m. sausio 5 d. civ. byla Nr. 3K-3-22/2000, byl. kategorija 27. Dėl bankroto bylos iškėlimo, skolų mokėjimo ir finansinių įsipareigojimų terminų.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2000 m. vasario 9 d. civ. byla Nr. 3K-3-226/2000, byl. kategorija 30. Dėl įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, sanavimo.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos nutartis 2000 m. gegužės 31 d. civ. byla Nr. 3K-7-541/2000, byl. kategorija 30. Dėl bankrutuojančios įmonės administratoriaus pareikštų ieškinių ir teismo sprendimo pripažinti įmonę bankrutavusia priėmimo galimybės.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas Nr.33, 2001 m. gruodžio 21d., Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose.

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. vasario 21 d. nutartis Nr. 3K-3-201/2001, AB „Turto bankas“ v. AB „Rimeda“ ir kt., kat. 31.6.1.
63. Teisių praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. 2001-12-21. Nr. A2-16//<http://tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26361>.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 19 d. nutartis, c.b. Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. N.Š., (c.b. Nr. 3K-3-1099/2003).
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 1 d. konsultacija Nr. A3-102 // Teismų praktika. 21.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 7 d. konsultacija Nr. A3-112.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegijos nutartis 2004 m. birželio 22 d. civ. byla Nr. 3K-7-308/2004, byl. kategorija 21.2.2.6; 125.5; 125.6. Dėl CK 6.128 straipsnio 3 dalies aiškinimo.
68. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio 12 d. nutartis civ. byloje UAB „Šiaulių titanas“ v. UAB „Kriptonika“ (bylos Nr. 2-54/2006 m., kat. 110.1; 126.2)).
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2004 m. lapkričio 22 d. civ. byla Nr. 3636/2004, byl. kategorija 31.6.1. Dėl bankrutuojančios įmonės administratoriaus teisės ginčyti anksčiau sudarytus sandorius CK 6.66, 1.82 straipsnių pagrindais.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis civ. byloje UAB „Bombos filmai“ v. bankrutuojančią UAB „Laisvės“ kino teatras. Civilinė byla Nr. 3K-3-680/2004 Bylų kategorija: 125.6.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 19 d. nutartis civ. byloje SIA „Parekss lizings“ v. UAB „Parex lizingas“. Civilinė byla Nr. 3K-7-260/2005 Procesinio sprendimo kategorija: 113.6.1.3; 126.2.
72. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. sausio 19 d. nutartis civ. byloje Panevėžio apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. R. K. firma „Floribunda“ (bylos Nr. 2-17/2006 m., kat. 126.2)).
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 20 d. nutartis civ. byloje UAB „Baltijos žuvys“ direktorius A.Ž.

- v. UAB „Baltijos žuvys“. Civilinė byla Nr. 3K-3-69/2006 Procesinio sprendimo kategorijos: 127.1; 127.2 (S).
74. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. vasario 23 d. nutartis civ. byloje Šiaulių apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB „Denta“ (bylos Nr. 2-137/2006 m., kat.126.2).
75. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. kovo 23 d. nutartis civ. byloje UAB „Iris“ v. UAB „Atstata“ (bylos Nr. 2-183/2006 m., kat. 126.2; 114.11; 126.8)).
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 14 d. nutartis civ. byloje bankrutuojanti Kauno miesto savivaldybės įmonė „Namų priežiūra“ kasacinį v. Kauno miesto savivaldybę. Civilinė byla Nr. 3K-3-383/2006 Procesinio sprendimo kategorijos: 21.4.1.1; 121.13 (S).
77. Lietuvos apeliacinis teismas 2006 m. balandžio 6 d. nutartyje civ. byloje UAB „Reprodukcija“ v. UAB „Klaipėdos reklamos centras“ (bylos Nr. 2-196/2006 m., kat. 126.2).
78. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. birželio 1 d. nutartį civ. byloje J. K. v. P. P. TŪB „LPS“ (bylos Nr. 2-322/2006 m., kat. 126.2).
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis 2006 m. spalio 30 d. civ. byla Nr. 3K-3-428/2006, procesinio sprendimo kategorijos: 27.3.2.5; 36.2; 126.5; 126.8 (S). Dėl individualios (personalinės) įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, šios įmonės savininko ir laiduotojo, esančio individualios (personalinės) įmonės vienu iš dalyvių, prievolių.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civ. byloje A. P. individualios įmonės „Altana“ v. UAB „Neringos žuvis“ Civilinė byla Nr. 3K-3-168/2007 Procesinio sprendimo kategorija 35.6.1 (S).
81. Lietuvos apeliacinis teismo 2006 m. balandžio 27 d. nutartis c. b. UAB „Reprodukcija“ v. L. Šakio programinės įrangos firmą (bylos Nr. 2-258/2006 m., kat. 126.2).
82. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, administracinė byla Nr. N-12-67-2004. Bylų kategorija 30. UAB “Srauja“ v. B.R. įmonės administracijos vadovą.

PRIEDAI

PRADĖTŲ BANKROTO PROCESŲ INICIATORIŲ SKAIČIUS

Iniciatorius	1993-2007 m. I pusr.		2006 m. I pusr.		2007 m. I pusr.		Pokytis %
	Įmonių skaičius	%	Įmonių skaičius	%	Įmonių skaičius	%	
Darbuotojai	156	2,80	10	2,46	16	5,10	60,00
VSDFV	1700	30,48	144	35,38	101	32,17	-29,86
VMI	447	8,01	17	4,18	7	2,23	-58,82
Savininkas*	873	15,65	60	14,74	51	16,24	-15,00
Įmonės vadovas	1083	19,42	95	23,34	72	22,93	-24,21
Įmonės likvidatorius	416	7,46	27	6,63	25	7,96	-7,41
Kiti kreditoriai	903	16,19	54	13,27	42	13,38	-22,22
Iš viso	5578	100,00	407	100,00	314	100,00	-22,85

* Savininko sąvoka pagal Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 9 punkto apibrėžimą.

Šaltinis: Įmonių bankroto valdybos departamentas prie Ūkio ministerijos. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2007 m. sausio – birželio mėn. apžvalga. 2007-09-27 Nr. (A4)-275

PRADĖTI BANKROTO PROCESAI PAGAL TEISINĘ FORMĄ (2007 m. I pusm.)

Teisinė įmonių forma	Įmonių skaičius	%
Valstybės ir savivaldybės įmonės	1	0
Uždarnosios akcinės bendrovės	189	60
Akcinės bendrovės	2	1
Žemės ūkio bendrovės	3	1
Individualios įmonės	110	35
Kitos įmonės	9	3
Iš viso	314	100

Šaltinis: Įmonių bankroto valdybos departamentas prie Ūkio ministerijos. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2007 m. sausio – birželio mėn. apžvalga. 2007-09-27 Nr. (A4)-275